

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta (HE 100/2023 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty maa- ja metsätalousvaliokuntaan, talousvaliokuntaan ja työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 2/2025 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 3/2025 vp
- talousvaliokunta TaVL 4/2025 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Yrsa Nyman, oikeusministeriö
- osastopäällikkö, ylijohtaja Johanna Suurpää, oikeusministeriö
- puheenjohtaja Pirita Näkkäläjärvi, saamelaiskäräjät
- puheenjohtajan sijainen Tuomas Aslak Juuso, saamelaiskäräjät
- 1. varapuheenjohtaja Leo Aikio, saamelaiskäräjät
- lakimiessihteeri Kalle Varis, saamelaiskäräjät
- elinkeino- ja ympäristölakimiessihteeri Sarita Kämäräinen, saamelaiskäräjät
- puheenjohtajan avustaja Niina Siivikko, saamelaiskäräjät
- saamelaiskäräjien vaalilautakunnan entinen sihteeri Antti Aikio
- apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- kunnanhallituksen puheenjohtaja Leena Palojärvi, Enontekiön kunta
- tekninen johtaja Reetta-Mari Tammela, Inarin kunta
- kunnanjohtaja Päivi Kontio, Utsjoen kunta
- suunnittelujohtaja Paula Qvick, Lapin liitto
- sihteeri Kari Kyrö, Inarinmaan lapinkyläyhdistys ry
- varapuheenjohtaja Inka Kangasniemi, Inarinsaamelaiset ry
- puheenjohtaja Jarmo Katajamaa, Inarinsaamelaiset ry

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

- kolttien luottamusmies Veikko Feodoroff, Kolttien kyläkokous
- puheenjohtaja Jouni Eira, Lappalaiskulttuuri- ja perinneyhdistys ry
- kokemusasiantuntija Birgitta Eira, Lappalaiskulttuuri- ja perinneyhdistys ry
- puheenjohtaja Tuomas Keskitalo, Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry
- asiantuntija, OTM Merja Mattila, Ooutäst ry
- puheenjohtaja Hannele Pokka, Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio
- projektikoordinaattori Enni Similä, Saamelaisneuvosto
- Saamelaisneuvoston varapresidentti Niko Valkeapää, Saamelaisneuvosto
- puheenjohtaja Merja Mattila, Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry
- puheenjohtaja Teija Kaartokallio, Suomen Saamelaisnuoret ry
- hallituksen jäsen Matti Aikio, Suomen saamelaisten keskusjärjestö
- puheenjohtaja Aslak Holmberg, Suomen saamelaisten keskusjärjestö
- luontopalvelujen yhteyspäällikkö Olli Lipponen, Metsähallitus
- apulaisprofessori Maija Dahlberg
- OTT, alkuperäiskansaoikeuden dosentti Leena Hansen
- professori Mikael Hidén
- OTT, VT, tutkija Juha Joona
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen entinen tuomari Pauliine Koskelo
- professori Veli-Pekka Lehtola
- apulaisprofessori Anu Mutanen
- professori Olli Mäenpää
- apulaisprofessori Tapio Nykänen
- professori Tuomas Ojanen
- dosentti Janne Saarikivi
- professori Janne Salminen
- kestävyystieteen professori Reetta Toivanen
- professori Kaarlo Tuori
- professori Veli-Pekka Viljanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Oikeuskanslerinvirasto
- Ihmisoikeuskeskus
- yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- Amnesty International, Suomen osasto ry
- Kaivosteollisuus ry
- Lapin Kullankaivajain Liitto ry
- Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- SámiSoster ry
- professori Sheryl Lightfoot
- professori Martin Scheinin

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamelaiskäräjistä annettua lakia ja rikoslakia.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Lait olivat tarkoitetut tulemaan voimaan 1.7.2024.

Hallituksen esitykseen sisältyy lakiehdotusten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskeva jakso. Hallituksen käsityksen mukaan esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Esityksen valtiosääntöinen arviointi

Yleistä

(1) Eduskunnan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on perustuslain 74 §:n mukaan antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Nyt käsillä olevassa asiassa perustuslakivaliokunta on lisäksi se valiokunta, joka laatii asiasta mietinnön. Siten valiokunta tarkastelee mietinnössä hallituksen esitystä myös sen tarpeellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden kannalta. Valiokunta pitää kuitenkin tarpeellisenä tarkastella ensin erikseen kysymystä lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta.

(2) Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamelaiskäräjistä annettua lakia ja rikoslakia. Saamelaiskäräjistä annetun lain tarkistamisen tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaisten kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä.

(3) Oikeutta äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa koskevaa säännöstä (3 §) ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että kysymys on nimenomaan henkilön merkitsemisestä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, eli äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaaleissa, ei siitä, ketä on pidettävä ylipäänsä saamelaisena. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää, kuka on saamelainen, eli niin sanottua ryhmäidentifikaatiota ehdotetaan vahvistettavaksi uudistamalla vaaliluetteloon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa laaditulla tavalla ja laajentamalla vaalilautakunnan kokoonpanoa. Vaaliluetteloon merkitsemistä koskevan asian muutoksenhakua koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että ensimmäisenä muutoksenhakuasteena toimisi itsenäinen ja riippumaton muutoksenhakulautakunta. Sen päätöksistä haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jos tämä myöntää valitusluvan. Valituslupaperusteista ehdotetaan säädettäväksi yleissääntelystä poikkeavasti.

(4) Hallituksen esityksessä ehdotettujen muutosten myötä Suomen lainsäädännön arvioidaan tulevan sopusointuun kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa ja ottavan huomioon kansainvälisen oikeuden tasolla viime vuosikymmeninä tapahtuneen kehityksen.

(5) Ehdotettu sääntely on merkityksellistä ennen muuta perustuslain 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin kannalta. Saamelaisilla on perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten asemasta alkuperäiskansana ja saamelaisten oikeudesta ylläpitää ja kehittää

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

omaa kieltään ja kulttuuriaan säädetään perustuslain 17 §:n 3 momentissa. Säännös turvaa saamelaisten aseman alkuperäiskansana siihen liittyvine kansainvälisistä sopimuksista ilmenevine oikeuksineen (HE 309/1993 vp, s. 65, HE 248/1994 vp). Yhdessä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista koskevan julkisen vallan velvoitteen kanssa perustuslain 17 §:n 3 momentin säännös velvoittaa julkista valtaa sallimaan ja tukemaan siinä tarkoitettujen ryhmien oman kielen ja kulttuurin kehittämistä. Säännös tarjoaa perusoikeusuudistuksen perustelujen mukaan valtiosääntöisen perustan myös siinä tarkoitettujen ryhmien elinolosuhteiden kehittämiseksi niiden omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen. Toisaalta säännös ei merkitse siinä tarkoitettujen ryhmien oikeutta omaan kulttuuriinsa vedoten poiketa suomalaisen oikeusjärjestyksen asettamista säännöistä (HE 309/1993 vp, s. 65/II).

(6) Kansojen tai alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeudesta määrätään muun muassa KP- ja TSS-sopimuksen 1 artiklassa sekä YK:n alkuperäiskansajulistuksessa. Sekä KP-sopimusta valvova YK:n ihmisoikeuskomitea että TSS-sopimusta valvova komitea ovat tulkintakäytännössään todenneet, että kyseisten sopimusten 1 artiklaa kansojen itsemääräämisoikeudesta sovelletaan tiettyihin alkuperäiskansoihin, saamelaiset mukaan lukien. KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen 33 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.

(7) Kansainväliset ihmisoikeussopimuksia valvovat elimet ovat viime vuosina antaneet useampia kannanottoja saamelaisten oikeuksien huomioimisesta Suomessa, ja YK:n ihmisoikeuskomitea on vuonna 2019 todennut Suomen loukanneen KP-sopimuksen 25 artiklaa (muun muassa vaalioikeudet), sekä erikseen luettuna että yhdessä 27 artiklan (vähemmistöjen oikeudet) kanssa ja tulkittuna 1 artiklan (kansojen itsemääräämisoikeus) valossa. Ratkaisut liittyvät erityisesti saamelaiskäräjälain voimassa olevaan 3 §:ään, mutta komitea kehotti Suomea myös laajemmin toteuttamaan tarvittavat toimet toteuttaakseen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta seuraavan velvollisuuden estää vastaavat oikeudenloukkaukset jatkossa. Samalla komitea painotti saamelaisten itsemääräämisoikeutta määrätä asemastaan ja yhteisönsä jäsenyydestä. Myös YK:n rotusyrjintää käsittelevä komitea (CERD) on vaaliluetteloa koskevassa yksilövalitusasiassa vuonna 2022 antamassaan ratkaisussa nostanut esille valittajien oikeutta saamelaisena alkuperäiskansana määrätä kollektiivisesti saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja osallistua yleisten asioiden hoitamiseen siten kuin yleissopimuksen 5 artiklan c kohdassa on turvattu.

(8) Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu sääntely on muutoinkin merkityksellinen perustuslain, esimerkiksi sen oikeusturvaa koskevan 21 §:n kannalta, kuten hallituksen esityksessään todetaan.

(9) Hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset ehdotetaan käsiteltävän perustuslain 72 §:n mukaisessa säätämisjärjestyksessä. Saamelaiskäräjistä annettu laki on tavallinen, hallituksen antaman esityksen perusteella vireille tullut lakiehdotus, jonka vireilletuloon tai muuttamiseen eduskunnassa ei perustuslaista johdu erityisiä muodollisia rajoitteita.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

(10) Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että tältä osin saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon sisältö poikkeaa esimerkiksi Ahvenanmaan maakunnan itsehallinnosta. Ahvenanmaan itsehallintolakia voidaan muuttaa vain eduskunnan ja Ahvenanmaan maakuntapäivien yhtäpitävin päätöksiin (perustuslain 75 §:n 1 momentti, Ahvenanmaan itsehallintolain 69 §). Asetelma poikkeaa myös evankelis-luterilaisen kirkon järjestysmuotoa ja hallintoa koskevan kirkkolain säätämisestä, jossa eduskunta on sidottu sisällöllisesti kirkolliskokouksen ehdotukseen ja on oikeutettu kirkkolakiehdotusta käsitellessään oikaisemaan ainoastaan sellaisen lainsäädäntöteknisen virheen, joka ei vaikuta kirkkolakiehdotuksen sisältöön (perustuslain 76 §, kirkkolain 5 § 1 ja 2 mom.). Perustuslaista ei johdu vastaavia eduskunnan toimivallan valtiosääntöisiä rajoituksia saamelaiskäräjälain eduskuntakäsittelyyn.

(11) Perustuslakivaliokunta pitää kuitenkin olennaisena sen varmistamista, että muutosehdotukset saamelaiskäräjälain muuttamista koskevaan lakiehdotukseen eivät muodostu ongelmallisiksi saamelaisille alkuperäiskansana kuuluvan, perustuslaissa turvatun itsehallinnon kannalta. Siten muutoksilla ei voida puuttua perustuslain 17 §:n 3 momentista ja 121 §:n 4 momentista johtuvista syistä saamelaisten oikeuteen ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan eikä myöskään saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon sisältöön sellaisella tavalla, joka vaarantaisi saamelaisille alkuperäiskansana perustuslaissa turvattuja oikeuksia ja saamelaisten oikeutta kulttuuriaan koskevaan itsehallintoon.

(12) Nyt käsillä olevan kaltaisessa, kansainvälisiin sopimusvelvoitteisiin kiinteässä yhteydessä olevassa tilanteessa kysymystä valiokunnan muutosvallan rajoista on syytä tarkastella myös valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen kannalta. Wienin yleissopimuksen 26 artiklan mukaan jokainen voimassa oleva valtiosopimus on sen osapuolia sitova ja se on pantava täytäntöön vilpittömässä mielessä. Valtion on sopimusosapuolena lisäksi 18 artiklan mukaan pidättäydyttävä toimenpiteistä, jotka tekisivät tyhjäksi valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän. Valtiosopimusta on yleissopimuksen 31 artiklan 1 kohdan mukaan "tulkittava vilpittömässä mielessä ja antamalla valtiosopimuksessa käytetyille sanonnoille niille kuuluvassa yhteydessä niiden tavallinen merkitys, sekä valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän valossa".

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

(13) Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ään ehdotetun säännöksen mukaan henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa. Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että samassa laissa säädetty ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.

(14) Hallituksen esityksen (s. 119) mukaan vaaliluetteloon ottamisen uudet kriteerit ja 3 §:ään liittyvä uusi muutoksenhakumenettely toteuttaisivat kansainvälisen oikeuden vaatimukset siitä, että alkuperäiskansalla tulee olla oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen. Perustuslakivaliokunta korostaa 3 §:n aineellisten kriteerien keskeistä merkitystä alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden kannalta.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

(15) Saamelaiskäräjien vaaleja toimeenpantaessa vaalilautakunta tutkii, täyttääkö äänioikeutta hakeva henkilö lain 3 §:ssä määrätty edellytykset. Lainkohdan perustelujen (s. 78) mukaan ensisijaisena näyttönä hakijan tai tämän vanhemman, isovanhemman tai isoisovanhemman kielitaidosta olisi vastaisuudessa Pohjoismaiden saamelaisneuvoston Suomen jaoston vuonna 1962 suorittama väestölaskenta, jonka mukaiset henkilöt ovat pohjoissaamen-, inarinsaamen- tai kol-tansaamenkielisiä. Tämä luettelo ei perustelujen mukaan ole kuitenkaan täydellinen, joten hakijan tai henkilön, jonka ensimmäiseen kieleen hakemus perustuu, voitaisiin myös muun luotettavan selvityksen perusteella todeta oppineen saamen kielen ensimmäisenä kielenään. Koska selvitykseltä edellytettäisiin luotettavuutta, esimerkiksi yksityiset, kyseistä äänioikeushakemusta varten laaditut selvitykset tai todistukset henkilön tai tämän vanhemman, isovanhemman tai isoisovanhemman saamen kielen taidosta eivät perustelujen mukaan olisi itsessään riittävä selvitys.

(16) Perustuslakivaliokunta korostaa perus- ja ihmisoikeusmyönteistä tulkintaa vaaliluetteloon merkitsemistä ratkaistaessa. Valiokunnan mielestä 3 §:n 1 momentin 1 kohdan edellytyksen täyttymistä tulisi arvioida kokonaisuutena ensimmäisestä kielestä olemassa olevan näytön perusteella. Vuoden 1962 väestölaskennan ei sen epätäydellisyyden vuoksi tulisi olla ainoa mahdollinen tai välttämättä edes ensisijainen näyttö, vaan esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyillä merkinnöillä tulisi olla merkitystä. Perustuslakivaliokunta pitää selvänä, ettei hakijalta voida edellyttää aukotonta näyttöä. Edellytyksen voidaan katsoa täyttyvän kohtuudella arvioituna riittävällä selvityksellä. Näytön harkinnassa tulisi alkuperäiskansan oikeuksien lisäksi antaa merkitystä myös yksilön oikeuksien toteutumiselle.

(17) Ehdotetun 3 §:n perusteluissa (s. 77) todetaan, että ehdotettu säännös kokonaisuudessaan koskee vaaliluetteloon ottamisen ehtoja, eikä sitä ole tarkoitettu saamelaisen määritelmäksi. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että vaaliluettelo on lähtökohtaisesti salassa pidettävä asiakirja, eikä viranomaisen hallituksen esityksen perustelujen (s. 53) mukaan ole käytännön soveltamistilanteessa mahdollista tarkistaa vaaliluettelon sisältöä.

(18) Perustuslakivaliokunta pitää puutteena sitä, ettei hallituksen esityksessä ole lakiehdotuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia tarkasteltaessa laajemmin käsitelty ehdotettavan sääntelyn mahdollisia vaikutuksia siihen, ketä pidetään muuta lainsäädäntöä sovellettaessa saamelaisena, samoin kuin kysymystä vaaliluettelon uudelleen kokoamisesta. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että nykyisen lainsäädännön voimassa ollessa vaaliluetteloon kuulumiselle on ainakin joissakin tapauksissa annettu merkitystä viranomaistoiminnassa, mitä valiokunta pitää huolestuttavana. Valiokunta korostaa painokkaasti, että nyt ehdotettavassa sääntelyssä kyse on vain vaaliluetteloon merkitsemisestä, eikä sääntelylle tule antaa muuta oikeudellista merkitystä (ks. myös PeVM 12/2014 vp, s. 6, PeVM 17/1994 vp, s. 1/II).

Oikeusturva

(19) Sääntelyä muutoksenhausta vaaliluetteloa koskevissa asioissa ehdotetaan muutettavaksi niin, että saamelaiskäräjistä annetun lain 26 §:n mukaisissa vaaliluetteloon ottamista ja siitä poistamista koskevissa asioissa ensimmäisenä muutoksenhakuasteena toimii saamelaiskäräjien vaaliluetteloasioiden muutoksenhakulautakunta (jäljempänä muutoksenhakulautakunta tai lautakunta). Lautakunta toimii saamelaiskäräjien yhteydessä ja on itsenäinen ja riippumaton toimielin.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Laissa ehdotetaan säädettäväksi muun muassa lautakunnan puheenjohtajan ja jäsenten kelpoisuudesta ja nimittämisestä sekä asemasta samoin kuin lautakunnan ratkaisukokoonpanosta.

(20) Esityksen perustelujen (s. 51) mukaan lautakunnassa saamelaiskäräjävaaliasioissa tarvittava erityinen asiantuntemus olisi turvattu. Muutoksenhakulautakunnan perustamisen myötä valitustie vaalilautakunnan vaaliluetteloasioita koskevissa päätöksissä olisi nykyisen korkeimmalle hallinto-oikeudelle tehtävän yksiasteisen valitusjärjestelmän sijaan kaksiasteinen siten, että ensimmäisenä vaiheena olisi muutoksenhakulautakunta ja toisena eli ylimpänä muutoksenhakuaatteena korkein hallinto-oikeus, jossa valituksen tutkimisen edellytyksenä on esityksen mukaan valitusluvan myöntäminen. Hallituksen esityksen perusteluissa (esim. s. 124) tuodaan esiin alkupeäräiskansan itsemääräämisoikeutta perusteluna nyt ehdotetulle sääntelylle. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota myös sääntelyn muihin kiinnekohtiin perustuslakiin, kuten oikeusturvaa koskevaan perustuslain 21 §:ään.

(21) Perustuslakivaliokunnan mukaan erilaiset valituslautakunnat ovat sellaisia muutoksenhakuelimiä, joista on perustuslain 98 §:n 3 momentin ilmentämän periaatteen mukaisesti säädettävää lailla ja joiden toiminnassa perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettujen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden tulee täytyä (PeVL 25/2004 vp, s. 2/I, PeVL 15/2002 vp, s. 3/II, PeVL 55/2002 vp, s. 3/I).

(22) Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että hallintolainkäytön järjestelmässä on viime aikoina pyritty ennemminkin keskittämään muutoksenhakua hallintotuomioistuimiin. Valiokunta on kuitenkin pitänyt myös erilaisia valituslautakuntatyyppisiä sääntelyratkaisuja mahdollisina (ks. esim. PeVL 9/2007 vp). Nyt arvioitavassa sääntely-yhteydessä muutoksenhakulautakunnan perusteeksi on myös esitettävissä esimerkiksi erityiseen asiantuntemukseen liittyviä perusteluja.

(23) Hallituksen esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa muutoksenhakulautakunnan asemaa on käsitelty varsin laajasti (s. 121—125). Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan lautakuntaa koskeva sääntely täyttää suurimmalta osin ne vaatimukset, joita valiokunnan mukaan perustuslain 21 §:stä tämentyyppiselle toimielimelle johtuu.

(24) Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota muutoksenhakulautakunnan ratkaisukokoonpanoa koskevaan sääntelyyn. Muutoksenhakulautakuntaa johtaa 1. lakiehdotuksen 41 a §:n mukaan puheenjohtaja, joka voi olla päätoiminen. Muutoksenhakulautakunnassa on lisäksi sivutoimisina jäseninä yksi lakimiesjäsen ja kaksi asiantuntijajäsentä. Lisäksi muutoksenhakulautakunnassa on riittävä määrä varajäseniä. Muutoksenhakua koskevat asiat ratkaistaan lain 41 g §:n mukaan muutoksenhakulautakunnassa esittelystä täysistunnossa. Täysistunto on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja ja vähintään kaksi jäsentä.

(25) Lautakunnan kokoonpanoa ja ratkaisukokoonpanoa koskeva sääntely merkitsee, että täysistunto on päätösvaltainen myös silloin, jos vähemmistö läsnäolevista on tuomioistuinlain 10 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetyt tuomarin yleiset kelpoisuusvaatimukset täyttäviä. Muutoksenhakulautakunnan muilta jäseniltä vaaditaan lakiehdotuksen 41 b §:n mukaan oikeamielisyyttä, perehtyneisyyttä muutoksenhakulautakunnan toimialaan sekä tarvittavia henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

(26) Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin tarkastellut erilaisia osin intressipohjaisesti valittavia muutoksenhakutoimielimiä. Valiokunta ei ole pitänyt jonkin ratkaisuelimen kokoonpanon intressipohjaisuutta sinänsä ongelmallisena perustuslain 21 §:n 1 momentissa vaaditun riippumattomuuden kannalta (PeVL 35/2001 vp, PeVL 22/1997 vp), mutta on vakiintuneesti katsonut, että riippumattomuusvaatimuksen kanssa ei ole sopusoinnussa intressipohjaisten jäsenten määrän muodostaminen enemmistöksi (PeVL 22/2005 vp, PeVL 25/2004 vp, PeVL 55/2002 vp). Valiokunta on pitänyt tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksenä lakiehdotusten muuttamista siten, etteivät intressipohjaiset jäsenet muodosta enemmistöä toimivaltaisissa kokoonpanoissa (PeVL 14/2016 vp, s. 8).

(27) Nyt ehdotettava muutoksenhakulautakunta asetetaan 41 b §:n mukaan saamelaiskäräjien ehdotuksesta. Saamelaiskäräjien jäsen tai varajäsen, vaalilautakunnan jäsen tai varajäsen tai saamelaiskäräjien palveluksessa oleva henkilö ei 41 b §:n mukaan voi kuulua muutoksenhakulautakuntaan. Lain 22 §:n mukaan ehdokkaana saamelaiskäräjien vaaleissa ei voi olla muutoksenhakulautakunnan jäsen tai varajäsen. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan muutoksenhakulautakunnan jäsenet eivät ole sillä tavoin intressiedustussidonnaisia, että valiokunnan käytännössä asetettu vaatimus siitä, etteivät intressipohjaiset jäsenet voi muodostaa enemmistöä valituslautakuntien päätösvaltaisissa istunnoissa, tulisi sinänsä sovellettavaksi.

(28) Kun kuitenkin otetaan huomioon paitsi alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus myös yksittäisen vaaliluetteloön hakeneen henkilön perustuslain 21 §:n mukaiset oikeudet ja asian merkitys tällaiselle henkilölle, on perustuslakivaliokunnan mielestä välttämätöntä, että lautakunnan ratkaisukokoonpanoa koskevaa sääntelyä muutetaan niin, etteivät muut kuin lakimiesjäsenet voi muodostaa enemmistöä ratkaisukokoonpanosta. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

(29) Muutoksenhakulautakunnan päätökseen saa 1. lakiehdotuksen 41 m §:n mukaan hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valituslupan. Valituslupa on myönnettävä, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen.

(30) Nyt ehdotetun sääntelyn lähtökohta valituslupan edellyttämisestä valitettaessa korkeimpaan hallinto-oikeuteen noudattaa sinänsä hallintolainkäytössä nytemmin vakiintunutta pääsääntöä (laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa, 12 luku).

(31) Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain sääntelyä (PeVL 50/2018 vp) selostanut varsin laajasti myös aikaisempaa käytäntöään ja todennut, ettei se ole pitänyt valituslupajärjestelmää sinänsä perustuslain 21 §:n vastaisena. Valiokunta kuitenkin korosti varhaisemmassa käytännössään sen olevan hallintolainkäytössä poikkeuksellinen järjestely, jonka laajentamiseen uusiin asiaryhmiin tuli suhtautua pidättyvästi. Valiokunnan mielestä Suomen hallinto-oikeudelliseen oikeusturvajärjestelmään pääsääntönä kuuluvasta oikeudesta valittaa korkeimmalle hallinto-oikeudelle ei tullut kevein perustein poiketa (ks. kokoaivasti PeVL 32/2012 vp, s. 3).

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

(32) Perustuslakivaliokunta tarkisti kuitenkin tätä pidättyvää kantaansa valituslupajärjestelmään hallintolainkäytössä lausunnossaan PeVL 32/2012 vp. Valiokunta korosti, että hallinto-oikeudellista muutoksenhakujärjestelmää on syytä arvioida kokonaisuutena, josta valitusmahdollisuus korkeimpaan hallinto-oikeuteen muodostaa yhden osan. Valiokunta kiinnitti huomiota hallintoasioiden käsittelyssä ja muutoksenhakujärjestelmässä tapahtuneeseen kehitykseen. Yhä useammassa asiaryhmässä oli käytössä oikaisuvaatimusmenettely, jonka asemaa oikeussuojakeinona oli vahvistettu muun muassa lisäämällä sitä koskevat yleissäännökset hallintolain 7 a lukuun. Lisäksi alueellisten hallinto-oikeuksien asema oli vahvistunut sekä lainsäädännöllisten toimenpiteiden että näiden tuomioistuinten asiantuntemuksen ja tehtävien lisääntymisen seurauksena. Valiokunta totesi myös, että yhä suurempi osa korkeimpaan hallinto-oikeuteen saapuvista asioista kuului ryhmiin, joissa muutoksenhaku edellyttää valituslupaa (PeVL 32/2012 vp, s. 3).

(33) Perustuslakivaliokunta katsoi, ettei valituslupajärjestelmään ja sen laajentamiseen enää ollut perusteita suhtautua lähtökohtaisen pidättyvästi. Sen sijaan valituslupajärjestelmän hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta on muutoin syytä kussakin tapauksessa arvioida valiokunnan aiemman käytännön pohjalta. Perustuslain 21 §:n kannalta asiaa tarkasteltaessa keskeistä on varmistua siitä, että muutoksenhakujärjestelmä kokonaisuutena turvaa sekä oikeusturvan saatavuuden ja riittävyys, että asian käsittelyn niin joutuisasti kuin se on oikeusturvavaatimuksen valossa mahdollista. Järjestelmän soveltamisen tulee kaikissa asiaryhmissä perustua yhtenäiseen ja johdonmukaiseen arvioon perustellun oikeussuojan tarpeesta. Tällöin on tarkasteltava etenkin sitä, turvaavatko korkeinta hallinto-oikeutta edeltävät muutoksenhakujärjestelyt kyseisessä asiaryhmässä asian laadun ja merkittävyyden edellyttämät oikeusturvatakeet. Merkitystä on myös sillä, riittääkö korkeimman hallinto-oikeuden velvollisuus tai mahdollisuus valituslupan myöntämiseen laissa säädettyjen perusteiden täytyessä turvaamaan oikeusturvan saatavuuden kyseisessä asiaryhmässä. Myönteisissä tapauksissa valituslupajärjestelmän soveltaminen on perustuslain 21 §:n valossa yleensä perusteltua (PeVL 32/2012 vp, s. 3).

(34) Valituslupajärjestelmän käytön laajeneminen merkitsi perustuslakivaliokunnan mukaan tietynlaista muutosta korkeimman hallinto-oikeuden rooliin ylintä tuomiovaltaa hallintolainkäytössä asioissa käyttävänä tuomioistuimena. Valiokunnan mukaan valtioneuvoston piirissä tuli ennakkoluulottomasti arvioida mahdollisuutta edelleen kehittää korkeimman hallinto-oikeuden roolia hallintolainkäyttöä ylimmän asteen linjaratkaisuun ohjaavan tuomioistuimen suuntaan. Tämä edellytti valiokunnan mukaan kuitenkin osaltaan myös korkeinta hallinto-oikeutta edeltävän muutoksenhakujärjestelmän kehittämistä johdonmukaisesti. Perustuslain ylimpien tuomioistuinten tehtäviä koskevasta 99 §:stä tai oikeusturvan takaavasta 21 §:stä sen paremmin kuin kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksistakaan ei valiokunnan mielestä johtunut estettä tällaiselle kehitykselle (PeVL 32/2012 vp, s. 4).

(35) Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia arvioidessaan perustuslakivaliokunta totesi, että valituslupajärjestelmän käyttöalan laajentamisen katsotaan mahdollistavan sen, että korkein hallinto-oikeus voi keskittyä tuolloista paremmin vaativiin oikeuskysymyksiin ja oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaamiseen. Tällaista korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösroolia korostavaa tavoitetta voidaan valiokunnan mukaan pitää oikeusturvan toteutumisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta tärkeänä ja siten perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena ehdotetulle muutoksenhakuoikeuden kavennukselle. Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösroolin vahvistamisen voidaan katsoa osaltaan lisäävän hallinto-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

oikeudellisen oikeusturvajärjestelmän toimivuutta, vaikka samalla yksittäisten valitusten tutkimiselle korkeimmassa hallinto-oikeudessa asetettu kynnys jossakin määrin korottuu (PeVL 50/2018 vp, s. 5—6).

(36) Arvioitaessa valituslupajärjestelmän perustuslainmukaisuutta oli perustuslakivaliokunnan mielestä otettava huomioon, että valituslupan asettamisessa valituksen edellytykseksi on kyse siitä, missä laajuudessa korkein hallinto-oikeus tutkii valituksen. Se ei merkitse niin pitkälle menevää rajoitusta muutoksenhakuoikeuteen kuin varsinaiset valituskiellot. Toiseksi on otettava huomioon, että valituslupan ehtojen täytyessä korkeimman hallinto-oikeuden on myönnettävä valituslupa. Valituslupan myöntämisen perusteet eivät rajoitu ennakkopäätösperusteeseen, vaan lupa on myönnettävä myös asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi tai jos valituslupan myöntämiseen on muu painava syy. Tämä sääntely merkitsee sitä, että oikeusturvaelementti on vahvasti mukana myös ehdotetussa hallinto-oikeudellisessa valituslupajärjestelmässä. Valiokunnan mukaan arvioitaessa muutosta merkitystä oli myös sillä, etteivät jo toteutuneet valituslupajärjestelmän laajennukset näyttäneet muodostuneen ainakaan yleisesti ottaen oikeusturvaa heikentäviksi, vaan ne ovat mahdollistaneet korkeimman hallinto-oikeuden vahvemman ohjaavan roolin näissä asiaryhmissä (PeVL 50/2018 vp, s. 6).

(37) Valituslupa on nyt arvioitavan 1. lakiehdotuksen 41 m §:n mukaan myönnettävä laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Tässä mielessä sääntely vastaa perustuslakivaliokunnan myötaivaikutuksella säädettyä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:ää. Valituslupan myöntämisen perusteet on kuitenkin nyt ehdotetussa sääntelyssä rajattu merkittävästi yleissäännöstä suppeammiksi. Valituslupa on lain mukaan myönnettävä vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeitä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen.

(38) Hallituksen esityksessä (s. 113) selostetusti ehdotettu jatkovalitusoikeuden rajaaminen merkitsisi osittaista valituskieltoa. Ehdotus on merkityksellinen perustuslain sen 21 §:n 2 momentin säännöksen kannalta, jonka mukaan oikeus hakea muutosta turvataan perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan lailla. Muutoksenhakuoikeus on perustuslain mukainen pääsääntö, josta on toisaalta mahdollista säätää lailla vähäisiä poikkeuksia, kunhan poikkeukset eivät muuta pääsääntöä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74, ks. myös esim. PeVL 18/2007 vp, s. 4, PeVL 58/2006 vp, s. 9/I).

(39) Valituslupan myöntämisen edellytyksistä on sinänsä perustuslain estämättä mahdollista säätää toisinkin kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:ssä säädetään. Ottaen huomioon vaaliluetteloon merkitsemistä koskevien asioiden merkityksen lisäksi myös sen, että nyt ehdotetun sääntelyn myötä valituslupan myöntämisen kynnys saattaisi muodostua korkeammaksi kuin kynnys ylimääräiselle muutoksenhauulle, ehdotettu sääntely vaatisi tuekseen erityisiä perusteita. Sääntelyä rajatuista valituslupaperusteista on nyt käsillä olevassa sääntely-yhteydessä perusteltu tavoitteella pyrkiä toteuttamaan saamelaiden itsemääräämisoikeutta. Perustuslakivaliokunta korostaa kuitenkin 3 §:n aineellisten kriteerien keskeistä merkitystä alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden kannalta. Valiokunta ei pidä valituslupasääntelyä merkityksellisenä itsemääräämisoikeuden kannalta, vaan valituslupasääntelyssä korostuu oikeusturva. Ehdotetun vali-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

tuslupasääntelyn tulee mahdollistaa niin tehokkaan oikeussuojan antaminen yksilölle kuin oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaaminenkin.

(40) Valituslupan myöntämisen edellytyksiä ei tule rajata tiukemmin kuin hallintolainkäytössä yleisesti. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Lakiehdotusten muu arviointi

Yleisiä näkökohtia

(41) Ehdotusta saamelaiskäräjälain muuttamisesta on valmisteltu pitkään. Hallituksen esityksessä kuvaillaan, että lain säännökset ovat osittain vanhentuneita ja säännösten toimivuudessa on havaittu ongelmia, minkä vuoksi lakia on pyritty uudistamaan kolmella nykyistä edeltävällä hallituskaudella.

(42) Perustuslakivaliokunta on viime vaalikauden lopulla annettua saamelaiskäräjälain uudistamista koskenutta hallituksen esitystä (HE 274/2022 vp) käsitellessään todennut, ettei valiokunnalla tuolloin ollut aikataulusyistä edellytyksiä laatia asiasta asianmukaista mietintöä. Valiokunta totesi pitävänsä tärkeänä, että valtioneuvosto antaa perustuslain 17 §:n 3 momentissa ja 121 §:n 4 momentissa saamelaisten asemasta ja oikeuksista säädetyn turvaamiseksi sekä Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämiseksi välittömästi ensi vaalikauden alussa uuden esityksen asiassa (PeVP 140/2022 vp). Nyt tällainen esitys on valiokunnan käsiteltävänä.

(43) Hallituksen esityksessä (s. 23—27) on selostettu korkeimman hallinto-oikeuden nykyisen saamelaiskäräjälain 3 §:ää koskevaa ratkaisukäytäntöä. Esityksen perusteluista käy ilmi, että säännöksen tulkinta on muuttunut lain voimassaoloaikana. Samoin kansainvälisten sopimusten valvonta- ja tulkintakannanotoissa on tapahtunut muutoksia. Perustelujen (s. 20) mukaan kansainvälisiä normeja sovellettaessa on painotettu aiempaa enemmän alkuperäiskansan oikeutta päättää siitä, keitä siihen kuuluu, eli niin sanottua ryhmähyväksyntää itseidentifikaation ohella.

(44) Perustuslakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on tullut ilmi, että niin lainsäädännön nykytilaan kuin ehdotettuihin muutoksiin kohdistuu kritiikkiä. Myös valiokunnan kuulemien, alkuperäiskansakysymyksiin erikoistuneiden tieteellisten asiantuntijoiden arviot lakiehdotuksen keskeisistä kysymyksistä, kuten äänioikeutta saamelaiskäräjien vaaleissa koskevasta 3 §:stä, eroavat toisistaan osin huomattavastikin.

(45) Yhtäältä valiokunnan saamissa lausunnoissa lakiehdotuksen on katsottu vahvistavan saamelaisten itsemääräämisoikeutta tai ainakin pidetty oleellisena, että hallituksen esitys turvaa tyydyttävällä tavalla nykyisen saamelaiskulttuurin edellytyksiä kehittyä omaehtoisesti ja edistää tällä tavoin koko saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevan lainsäädännön tarkoitusta. Toisaalta on kiinnitetty huomiota esimerkiksi nykyisen lain mukaan äänioikeutetuksi katsottujen, mutta lainmuutoksen myötä äänioikeutensa mahdollisesti menettävien asemaan sekä niiden henkilöiden asemaan, joita ei ole hyväksytty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon mutta jotka itse pitivät itseään saamelaisina.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

(46) Lain soveltamisen osalta on tuotu esiin myös, ettei aikaisempien sukupolvien äidinkielistä ole olemassa luotettavaa rekisteriä vaan asiakirjojen merkinnät ovat epäsystemaattisia ja aikaisempien sukupolvien ensimmäistä kieltä on vaikea jälkikäteen todistaa. Lisäksi esiin on noussut kysymyksiä assimilaation vaikutuksista aikaisempien sukupolvien kieleen.

(47) Perustuslakivaliokunta on edellä arvioiessaan sääntelyä perustuslain kannalta korostanut saamelaiskäräjälain 3 §:n aineellisten kriteerien keskeistä merkitystä alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan paitsi oikeudellisessa myös tarkoituksenmukaisuusharkinnassa on 3 §:n osalta syytä antaa erityistä merkitystä sille, että saamelaiskäräjät ovat antaneet ennakkohyväksynnän hallituksen esityksen sisältämille lakiehdotuksille. Valiokunta ehdottaa siksi 3 §:n hyväksymistä muuttamattomana.

(48) Perustuslakivaliokunnan kuulemisissa on esitetty epäilyksiä siitä, mahdollistaako ehdotettu sääntely kaikkien alkuperäiskansaan ja sen eri ryhmiin kuuluvina itseään pitävien hakeutumisen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Kuulemisissa on tuotu esiin muun muassa kotiseutualueen läheisyydessä asuvien, saamelaiskulttuuria säilyttäneiden henkilöiden asema. Osa asiantuntijoista on arvioinut, että kyse on kulttuurinsa ja tapaoikeutensa eriasteisesti säilyttäneestä alkuperäisväestöstä. Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä, että muun muassa näitä kysymyksiä edelleen selvitetään esimerkiksi historian tutkimuksen keinoin.

(49) Hallituksen esityksessä tehdään jossakin määrin selkoa myös kansainvälisen työjärjestön itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevasta yleissopimuksesta nro 169 (jäljempänä ILO 169 -sopimus). Suomi ei ole ratifioinut sanottua sopimusta.

(50) Saamelaiskäräjälakiin ehdotetut muutokset vaikuttaisivat hallituksen esityksen (s. 54) mukaan myönteisesti mahdollisuuksiin ratifioida ILO 169 -sopimus. Perustuslakivaliokunta pitää tarpeellisena painottaa, että nyt ehdotettavan lain hyväksymisen esittäminen ei merkitse valiokunnan kannanottoa sanotun sopimuksen ratifioinnin mahdollisuuteen.

Neuvotteluvelvoitetta koskeva sääntely (9 §)

(51) Saamelaiskäräjälain 9 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvollisuudesta. Tarkempia säännöksiä menettelystä yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa ehdotetaan otettaviksi lain 9 b §:ään. Saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta viranomaisien ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa säädetään ehdotuksen mukaan lain 9 a §:ssä.

(52) Säännösehdotus muistuttaa vuoden 2022 valtiopäivillä käsiteltävänä ollutta säännöskokouksuutta. Nyt arvioitavasta sääntelystä on kuitenkin jätetty säännöksen keventämiseksi pois 9 a §:n 2 ja 3 momentti niin sanotusta heikentämiskiellosta. Perustuslakivaliokunta pitää valittua sääntelyratkaisua perusteltuna.

(53) Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat ehdotetun 9 §:n mukaan saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

muita erityisesti saamelaiden kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä, jotka koskevat 9 §:ssä tarkemmin määriteltyjä asioita.

(54) Neuvotteluvelvoitetta rajataan ehdotetussa 9 §:ssä "erityinen merkitys" -edellytyksellä. Lainkohdan perustelujen (s. 85) mukaan erityisellä merkityksellä säännöksessä viitataan ennen muuta hankkeisiin, jotka koskevat nimenomaan saamelaisia tai jotka voivat vaikuttaa erityisesti saamelaiden kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana. Käytännössä tällaisia ovat etenkin saamelaisia koskevat lainvalmisteluhankkeet. Hankkeilla, jotka koskevat yleisesti kaikkia Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevia ilman saamelaisiin kohdistuvia erityisiä tai epäsuhtaisia vaikutuksia, ei sen sijaan yleensä ole ehdotuksessa tarkoitettua erityistä merkitystä saamelaisille. Päätöksellä tai toimenpiteellä voisi kuitenkin olla erityinen merkitys saamaleisille esimerkiksi, jos hanke tai toimenpide käytännössä vaikuttaa saamelaiden oikeuksien toteutumiseen, kuten heidän oikeuteensa harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Ainoastaan teoreettinen mahdollisuus, että tietyllä asialla saattaa olla erityinen merkitys saamelaisille, ei perustelujen mukaan vielä tarkoita neuvotteluvelvoitteen syntymistä.

(55) Edelleen perusteluissa (s. 85) todetaan, että hallinnollisella päätöksellä ja toimenpiteellä voi olla erityinen merkitys saamelaisiin toimenpiteen toteuttajasta riippumatta. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi sellaiset viranomaisen myöntämät luvat, joiden perusteella on sallittua ryhtyä toimimaan kotiseutualueella tai sen välittömässä läheisyydessä. Esimerkiksi lukiokoulutuksen järjestämisluvan osalta asialla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, jos kyseinen lukio toimisi saamelaiden kotiseutualueella. Asiat, jotka vaikuttavat ainoastaan tai pääasiallisesti saamelaisiin, ovat perustelujen mukaan selkeästi asioita, joilla on erityinen merkitys saamelaisille. Maankäyttöä ja luonnonvarojen käyttöä saamelaiden kotiseutualueella pidetään perusteluissa lisäksi esimerkkinä asioista, joilla on erityinen merkitys saamelaisille. Lisäksi on mahdollista, että laajan hankkeen tietty osa vaikuttaa erityisesti saamelaisiin, jolloin yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite koskee tätä osaa hanketta.

(56) Ehdotetun 9 §:n sanamuoto poikkeaa osin merkittävästikin nykyisestä 9 §:stä. Kuitenkin säännöksestä käy perustuslakivaliokunnan mielestä edelleen ilmi, että säännöksen soveltamisen olisi tarkoitus keskittyä saamelaiden kannalta erityisen merkityksellisiin asioihin. Valiokunnan käsityksen mukaan saamelaiskäräjälain 9 §:ää on sen perustelujenkin valossa luettuna perusteltua tulkita niin, että neuvotteluvelvoitteen syntyminen edellyttää vaikutusten välittömyyttä saamelaiden kannalta. Valiokunnan mielestä pelkästään välillisten vaikutusten mahdollisuus ei vielä olisi riittävää neuvotteluvelvoitteen syntymiselle.

(57) Neuvotteluvelvoite koskee paitsi saamelaiden kotiseutualueella toteutettavia myös vaikutuksiltaan sinne ulottuvia samoin kuin muita erityisesti saamelaiden kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä.

(58) Perustuslakivaliokunta kiinnittää kotiseutualueen ulkopuolelle ulottuvan neuvotteluvelvoitteen osalta huomiota siihen, että valiokunnan käsityksen mukaan yksittäisissä lupa-asioissa ei lähtökohtaisesti ole kyse asioista, joilla olisi erityistä merkitystä saamelaisille. Kuitenkin kotiseutualueen välittömässä läheisyydessä tällaisiakin tilanteita saattaa olla. Valiokunta pitää hallituksen esityksen tapaan perusteltuna menettelyä, jossa neuvottelut kohdistuvat yksittäisten ratkaisujen pohjaksi laadittuihin yleisiin periaatteisiin tai linjauksiin. Esimerkiksi valtakunnalliset strate-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

giat saamelaisille merkityksellisistä asioista kuuluvat valiokunnan mielestä neuvotteluelvoitteeseen piiriin.

(59) Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat ehdotetun 9 b §:n mukaan saamelaiskäräjille mahdollisimman pian aloittaessaan työskentelyn yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteen piiriin kuuluvissa asioissa. Jos kyse on jatkuvaluonteisesta toiminnasta, ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen neuvotteluiden järjestämistä. Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat saamelaiskäräjille, mihin määräpäivään mennessä saamelaiskäräjien tulee ilmoittaa halukkuudesta neuvotella asiasta. Määräajan tulee olla kohtuullinen ja siinä voidaan huomioida asian kiireellisyys. Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei 9 b §:n 2 momentin nimenomaisen säännöksen mukaan estä viranomaista tai julkista hallintotehtävää hoitavaa jatkamasta asian käsittelyä.

(60) Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteen tavoitetta löytää yksimielisiä ratkaisuja saamelaisille merkityksellisissä asioissa. Valiokunta korostaa kuitenkin, ettei saamelaiskäräjillä ole päätöksentekoa koskevaa veto-oikeutta. Valiokunnan mielestä sääntelylle ei myöskään tule tosiasiaa antaa tällaista merkitystä.

(61) Perustuslakivaliokunta toteaa lisäksi, että lain mukainen yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite muistuttaa siinä mielessä kuulemista hallintomenettelyssä, ettei passiivisuus neuvotteluissa estä päätöksentekoa. Sanottu käy ilmi myös 9 b §:n 2 momentin sanamuodosta. Pyrkimys saavuttaa yksimielisyys tai saada saamelaiskäräjien suostumus ei hallituksen esityksen (s. 84) mukaan merkitse myöskään sitä, että yksimielisyys tai suostumus olisi aina saavutettavissa.

(62) Perustuslakivaliokunta korostaa lisäksi sitä hallituksen esityksestäkin (s. 84—85) ilmenevää seikkaa, että viranomainen voi olla velvollinen neuvottelemaan sen toimivaltaan kuuluvasta asiasta muidenkin tahojen kuin saamelaiskäräjien kanssa tai sen on sovittava yhteen useiden asianosaistahojen erilaisia intressejä. Viranomainen voi tietyssä asiassa myös joutua punnitsemaan eri perus- ja ihmisoikeuksia toisiaan vastaan ja pyrkiä sovittamaan yhteen eri ihmisten tai ryhmien perus- ja ihmisoikeudet.

Vaalimenettelyt

(63) Saamelaiskäräjien vaalien äänestysmenettelyjä ehdotetaan muutettaviksi muun muassa pidentämällä vaalitoimitusta kahdella viikolla, vakinaistamalla vaalipäivän äänestys, mahdollistamalla useita äänestyspaikkoja samassa kunnassa. Sääntelyä vaaliasiakirjojen palauttamisesta täydennetään siten, että asiakirjat voi palauttaa paitsi vaalilautakunnan toimistoon, kuten nykyisin, myös vaalilautakunnan ilmoittamiin paikkoihin sekä vaalipäivänä minkä hyvänsä äänestyspaikan vaalitoimikunnalle äänestäjän kotikunnasta riippumatta. Säännöksessä mainittu muu paikka voisi perustelujen (s. 52) mukaan olla esimerkiksi kiertävä äänestysbussi. Myös äänestäjän mahdollisuuksia saada vaaliasiakirjoja helpotetaan. Äänestäjä voisi saada vaaliasiakirjat vielä vaalipäivänä miltä tahansa äänestyspaikalta.

(64) Perustuslakivaliokunta pitää äänestämisen sujuvoittamiseen ja helpottamiseen tähtääviä lainmuutoksia tärkeinä parannuksina. Valiokunnan mielestä äänestysmenettelyjä koskevat muutokset parantavat demokratian toteutumista.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

(65) Saamelaiskäräjien jäseniksi tulevat 21 eniten ääniä saanutta ehdokasta edellyttäen, että heidän joukossaan on riittävä määrä ehdokkaita saamelaisten kotiseutualueen kustakin kunnasta. Saamelaiskäräjien kokoonpanoa koskevaa sääntelyä saamelaiskäräjälain 10 §:ssä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa niin, että saamelaiskäräjissä tulee olla vähintään kaksi jäsentä Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnasta sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta nykyisen kolmen jäsenen sijaan. Loput 13 jäsentä valitaan äänimäärän perusteella, kuitenkin siten, että vähintään viiden jäsenen olisi oltava saamelaisten kotiseutualueelta. Saamelaiskäräjien kokoonpanoa koskevan säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että saamelaiskäräjien enemmistö valitaan saamelaisten kotiseutualueelta ja että turvataan kaikkien alueiden edustus. Kuntakiintiöiden muuttaminen ehdotetulla tavalla edistää lisäksi sitä, että ehdokkaan valituksi tulemiseen vaikuttavat aiempaa useammin äänimäärät, ei asuinkunta.

(66) Perustuslakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota vaalitavan kehittämiseen suhteellisuuden suuntaan. Keskeisenä syynä voimassa olevalle ja myös nyt ehdotettavalle sääntelylle on se, että saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeuttaan käyttävien äänioikeutettujen lukumäärä on varsin pieni suhteellisuuden asianmukaisen toteuttamisen kannalta. Lisäksi saamelaiskäräjien keskeisen tehtävän kannalta on pidetty ensiarvoisena, että eri saamelaisalueen osat ja myös Suomessa puhuttavat saamen kielet olisivat mahdollisimman hyvin edustettuina saamelaiskäräjien kokoonpanossa, mitä on pyritty turvaamaan kuntakiintiöillä. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan on kuitenkin tarpeellista, että vaalitavan toimivuutta seurataan ja esimerkiksi suhteellisuuteen liittyviä kysymyksiä selvitetään tarvittaessa tarkemmin.

Seuranta

(67) Hallituksen esityksen (s. 116) mukaan ehdotetun sääntelyn toimivuutta ja kehittämistarpeita tullaan seuraamaan sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla. Perustuslakivaliokunta korostaa tarvetta tarkoin seurata lain toimivuutta ja vaikutuksia saamelaisten itsehallinnon toteuttamiseen ja eri ryhmiin sekä viipymättä ryhtyä asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Valiokunta ehdottaa asiaa koskevan lausuman hyväksymistä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

41 g §. Muutoksenhakulautakunnan ratkaisukokoonpano. Perustuslakivaliokunta ehdottaa pykälän 2 momenttia muutettavaksi yleisperusteluista ilmi käyvän valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen vuoksi. Momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että täysistunto on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja, lakimiesjäsen ja vähintään yksi asiantuntijajäsen.

41 m §. Jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Perustuslakivaliokunta ehdottaa pykälää muutettavaksi yleisperusteluista ilmi käyvän valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen vuoksi.

Pykälän 1 momentissa säädetään hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen lailla, että muutoksenhakulautakunnan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Lakiin ei kuitenkaan oteta erityis-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

säännöksiä valitusluvan myöntämisen perusteista, vaan sovellettaviksi tulisivat oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:n mukaiset valitusluvan myöntämisen perusteet.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain soveltamisesta valitusluvan hakemiseen ja myöntämiseen sekä päätöksen perusteleminen samoin kuin muutoksenhakuun korkeimpaan hallinto-oikeuteen muutenkin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 100/2023 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 100/2023 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 18 e—18 i, 23 a, 26 b, 26 d, 27 a, 42 a ja 42 b §, sellaisina kuin niistä ovat 18 e—18 i, 42 a ja 42 b § laissa 1725/1995, 23 a ja 27 a § laeissa 1279/2002 ja 335/2020, 26 b § laeissa 1279/2002 ja 852/2020, sekä 26 d laissa 1279/2002,

muutetaan 1 — 4, 4 a, 5—16, 18, 18 a, 18 d, 19—25, 25 a, 26, 26 a, 27—31, 31 a, 31 c, 31 h, 32, 34, 35, 38—40 ja 40 c §, 5 luvun otsikko, 41 §, 6 luvun otsikko, 42 ja 43 §,

sellaisina kuin niistä ovat 1, 21, 22, 24, 25, 25 a, 26, 26 a, 27, 28, 31, 31 a, 31 c, 31 h, 34, 35 ja 40 c § laissa 1279/2002, 4 a § laissa 335/2020, 5, 13, 15, 20, 30 ja 43 § osaksi laissa 1279/2002, 9 § osaksi laissa 626/2011, 16, 18 a, 18 d ja 42 § laissa 1725/1995, 18 § osaksi laissa 1026/2003, 23 § laeissa 1279/2002 ja 335/2020, 40 § laeissa 1279/2002 ja 852/2020, sekä 41 § laissa 852/2020, sekä

lisätään lakiin uusi 9 a, 9 b, 17 a, 17 b, 25 b, 41 a—m, 43 a ja 43 b § sekä liite seuraavasti:

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Saamelaisilla alkuperäiskansana on itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseksi saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat itsemääräämisoikeuttaan toteuttaen vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.

Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla.

2 §

Valtion taloudellinen vastuu

Valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha tässä laissa tarkoitettuihin tehtäviin.

3 §

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen että:

- 1) henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa.

Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että tässä laissa säädetyt ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.

4 §

Saamelaisten kotiseutualue

Saamelaisten kotiseutualueella tarkoitetaan liitteenä olevaan karttaan merkittyä aluetta, joka käsittää Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueen.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

4 a §

Hallinto-oikeudellisten säädösten soveltaminen

Saamelaiskäräjiin ja sen toimielimiin sovelletaan hallintolakia (434/2003), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999), arkistolakia (831/1994) ja lakia sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003), jollei tässä laissa toisin säädetä.

2 luku

Saamelaiskäräjien tehtävät

5 §

Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkupe-räiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Muissa asioissa saamelaiskärä-jät edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi saamelaiskäräjät osallistuu neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen mukaisesti 9 §:ssä tarkoitettujen asioiden valmisteluun ja päätöksen-tekoon. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esi-tyksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta.

Saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi saamelaiskäräjät toi-mii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuu-tena.

Toimivaltaansa kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät käyttää päätösvaltaa siten kuin tässä lais-sa tai erikseen muualla laissa säädetään.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjien on osaltaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Saamelaiskäräjien on kohdeltava kaikkia ihmisiä yhdenvertaises-ti ja sukupuolten tasa-arvoa edistäen sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen.

6 §

Saamelaisten edustaminen

Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia kansallisissa ja kansainvälisissä tehtävissään.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

7 §

Kertomus

Saamelaiskäräjät laatii vuosittain eduskunnalle kertomuksen siitä, mitä merkittävää on tapahtunut saamelaisia koskevien asioiden kehityksessä. Kertomus voi sisältää ehdotuksia saamelaisien oikeuksien turvaamiseksi tarvittavista toimenpiteistä.

8 §

Määrärahojen jakaminen

Saamelaiskäräjät päättää saamelaiskäräjien omaan toimintaan osoitettujen varojen käytöstä. Saamelaiskäräjien päätökseen varojen käytöstä omaan toimintaan ei saa hakea muutosta valittamalla.

Saamelaiskäräjät päättää saamelaiskäräjien kautta myönnettävistä avustuksista. Tehtävää hoitaessaan saamelaiskäräjät toimii valtionapuviranomaisena. Saamelaiskäräjien kautta myönnettävien avustusten on kuuluttava saamelaisten kielistä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon piiriin. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä saamelaiskäräjien kautta myönnettävien avustusten jakoa koskevista menettelyistä.

Saamelaiskäräjien myöntämiin avustuksiin sovelletaan valtionavustuslakia (688/2001).

9 §

Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä muita erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä, jotka koskevat:

- 1) alueidenkäyttöä;
- 2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, suojelutoimien toteuttamista, vuokrausta ja luovutusta;
- 3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhtontaa;
- 4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;
- 5) luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta käsitteleviä toimia;
- 6) saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kehittämistä;
- 7) saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamista ja kehittämistä;
- 8) saamelaiskäräjien resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamista ja kehittämistä; taikka

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

9) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

9 a §

Saamelaisten oikeuksien huomioon ottaminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien tulee 9 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan käytettävissä olevin keinoin:

1) edistää saamen kielten ylläpitämistä ja kehittämistä sekä saamelaisten oikeutta ja edellytyksiä ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan; ja

2) vähentää toimenpiteistään aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia saamen kielille sekä saamelaisten oikeudelle ja edellytyksille ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.

9 b §

Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat saamelaiskäräjille mahdollisimman pian aloittaessaan työskentelyn 9 §:ssä tarkoitetuissa asioissa. Jos kyse on jatkuvaluonteisesta toiminnasta, ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen neuvotteluiden järjestämistä. Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat saamelaiskäräjille, mihin määräpäivään mennessä saamelaiskäräjien tulee ilmoittaa halukkuudesta neuvotella asiasta. Määräajan tulee olla kohtuullinen ja siinä voidaan huomioida asian kiireellisyys.

Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei estä viranomaista tai julkista hallintotehtävää hoitavaa jatkamasta asian käsittelyä.

Saamelaiskäräjillä on oikeus saada kirjallinen selvitys asiasta mukaan lukien 9 a §:ssä tarkoitetuista seikoista ja niihin liittyvistä suunnitelmista ennen neuvotteluja. Saamelaiskäräjille tulee varata kohtuullinen aika valmistautua neuvotteluihin. Yhteistoiminta tulee käynnistää ja neuvottelut käydä vilpittömin mielin ja oikea-aikaisesti niin, että asian lopputulokseen on mahdollisuus vaikuttaa ennen asian ratkaisemista.

Käydyistä neuvotteluista on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjaan kirjataan osapuolten näkemykset asiasta sekä neuvottelujen lopputulos.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

3 luku

Toimikausi, toimielimet ja toiminta

10 §

Kokoonpano ja toimikausi

Saamelaiskäräjiin kuuluu 21 jäsentä ja neljä varajäsentä, jotka valitaan saamelaiskäräjien vaaleilla neljän vuoden toimikaudeksi, joka alkaa vaalivuoden joulukuun 1 päivänä. Saamelaiskäräjissä tulee olla vähintään kaksi jäsentä ja yksi varajäsen Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnasta sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Loput 13 jäsentä valitaan äänimäärän perusteella, kuitenkin siten, että vähintään viiden jäsenen on oltava saamelaisten kotiseutualueelta.

Valtioneuvosto määrää saamelaiskäräjien vaalien tuloksen perusteella saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet tehtäviinsä, myöntää pyynnöstä eron tehtävästä ja määrää mainittujen vaalien tuloksen perusteella uuden jäsenen ja varajäsenen sen tilalle, joka on vaalikauden aikana lakannut olemasta jäsen tai varajäsen.

Saamelaiskäräjien jäsenen tai varajäsenen menettäessä 22 §:ssä tarkoitetun vaalikelpoisuuden tehtävänsä valtioneuvoston on saamelaiskäräjien aloitteesta todettava hänen luottamustoimensa lakanneeksi.

11 §

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja ja varapuheenjohtajat

Saamelaiskäräjät valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja kaksi varapuheenjohtajaa. Valinnasta on välittömästi ilmoitettava oikeusministeriölle.

Puheenjohtaja ja varapuheenjohtajat toimivat tehtävissään päätoimisesti.

12 §

Kokousten koollekutsuminen

Saamelaiskäräjien kokous päättää kokoustensa pidosta. Kokous on lisäksi kutsuttava koolle, jos puheenjohtaja tai hallitus katsoo sen tarpeelliseksi tai kolmasosa jäsenistä niin vaatii tietyn asian käsittelyä varten.

Jos saamelaisten kotiseutualueen kunnasta tai alueelta valittu jäsen ei voi osallistua kokoukseen, hänen tilalleen on kutsuttava samasta kunnasta tai alueelta valittu varajäsen.

13 §

Saamelaiskäräjien hallitus

Saamelaiskäräjät valitsee keskuudestaan hallituksen, jossa on puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa sekä enintään viisi muuta jäsentä. Saamelaiskäräjät valitsee keskuudestaan hallitukseen kaksi varajäsentä. Valinnasta on välittömästi ilmoitettava oikeusministeriölle.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Vaalivuonna toimiva hallitus jatkaa tehtävässään, kunnes uusi hallitus on vaalien jälkeen valittu.

Hallitus valmistelee asiat saamelaiskäräjien kokoukselle ja toimeenpanee käräjien päätökset siten kuin työjärjestyksessä tarkemmin määrätään.

Saamelaiskäräjien työjärjestyksessä voidaan määrätä hallituksen jäsenen tehtävän päätoimisuudesta.

Saamelaiskäräjien hallituksen jäsenenä tai varajäsenenä ei voi olla vaalilautakunnan tai muutoksenhakulautakunnan jäsen tai varajäsen.

14 §

Muut toimielimet

Saamelaiskäräjät asettaa kulloinkin vaalikauden alussa vaalilautakunnan 4 luvussa tarkoitettuja vaaleja varten. Käräjät voi asettaa myös muita toimielimiä saamelaisten omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevaan itsehallintoon kuuluvien asioiden hoitamiseksi.

Saamelaiskäräjien vaaliluetteloasioiden muutoksenhakulautakunnasta (muutoksenhakulautakunta) säädetään 5 luvussa.

15 §

Toimivallan käyttö

Saamelaiskäräjien kokous sekä hallitus ja muut toimielimet käyttävät käräjille kuuluvaa toimivaltaa sen mukaan kuin tässä laissa säädetään ja saamelaiskäräjien työjärjestyksessä määrätään.

Saamelaiskäräjien kokous päättää periaatteellisesti merkittävistä ja laajakantoisista asioista, jollei asian kiireellisyydestä muuta johdu.

Toimivaltaa ei saa siirtää 5 §:n 6 momentissa, 7 §:ssä, 10 §:n 3 momentissa, 11—14, 18 b, 18 c, 18 j, 20, 25 b, 26 eikä 41 §:ssä tarkoitetuissa asioissa.

16 §

Toimistot ja henkilöstö

Saamelaiskäräjillä on toimistoja sekä virka- ja työsuhteista henkilöstöä sen mukaan kuin siitä saamelaiskäräjien työjärjestyksessä tarkemmin määrätään. Saamen kielen toimistosta säädetään erikseen.

Saamelaiskäräjien virkamiehiin, virkoihin ja virkasuhteeseen sovelletaan, mitä valtion virkamiehistä, viroista ja virkasuhteesta säädetään ja määrätään.

Henkilöstön palvelussuhteen ehdoista ja niiden määräytymisestä on vastaavasti voimassa, mitä valtion palvelussuhteen ehdoista ja niiden määräytymisestä säädetään, määrätään tai sovitaan.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

17 a §

Kokoukseen osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen

Saamelaiskäräjien työjärjestyksessä voidaan määrätä, että kokoukseen voi osallistua käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa.

Työjärjestyksessä voidaan antaa tarkemmat määräykset teknistä tiedonvälitystapaa käytettäessä noudatettavasta menettelystä.

17 b §

Aloiteoikeus

Vähintään kahdella sadalla viidelläkymmenellä viimeksi toimitetuissa saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetulla saamelaisella on oikeus tehdä saamelaiskäräjille aloite käräjien tehtäviin kuuluvassa asiassa.

Tarkemmat määräykset aloiteoikeuden käyttämisessä noudatettavasta menettelystä ja aloitteen käsittelemisestä annetaan työjärjestyksessä.

18 §

Asioiden käsittely

Saamelaiskäräjien kokous ja muu toimielin on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään puolet muista jäsenistä on saapuvilla.

Saamelaiskäräjien ja sen asettaman toimielimen jäsen on esteellinen ottamaan osaa sellaisen päätöksen tekemiseen, joka koskee henkilökohtaisesti häntä tai hänen hallintolain 28 §:n 2 momentissa tarkoitettua lähisukulaistaan tai sellaiseen mainitun pykälän 3 momentin mukaan rinnastettavaa henkilöä.

Asiat ratkaistaan saamelaiskäräjillä enemmistöpäätöksellä. Äänten mennessä tasan ratkaisee puheenjohtajan ääni. Vaaleissa katsotaan valituksi se, joka saa eniten ääniä. Äänten mennessä tasan ratkaisee arpa.

3 a luku

Kirjanpito ja tilintarkastus

18 a §

Kirjanpito

Saamelaiskäräjien kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sovelletaan sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, kirjanpitolakia (1336/1997).

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

18 d §

Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuslain (1141/2015) 3 luvun 6 §:ssä säädetystä määräajasta poiketen tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta toukokuun loppuun mennessä saamelaiskäräjien hallitukselle kirjallinen tilintarkastuskertomus, jonka tulee, sen lisäksi mitä tilintarkastuslaissa säädetään, sisältää lausunto siitä, ovatko valtionavustuksen käytöstä toimintakertomuksessa annetut tiedot oikeita.

4 luku

Saamelaiskäräjien vaalit

19 §

Vaalivuosi ja vaalipiiri

Saamelaiskäräjien vaaleja varten maa on yhtenä vaalipiirinä.
Saamelaiskäräjien vaalit toimitetaan joka neljäs vuosi (vaalivuosi).

20 §

Vaalilautakunta

Vaalilautakunta päättää hakemuksesta henkilön merkitsemisestä vaaliluetteloon ja laatii vaaliluettelon. Vaalilautakunta toimeenpanee saamelaiskäräjien vaalit siten kuin tässä laissa säädetään.

Vaalilautakuntaan kuuluu puheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Vaalilautakunnassa tulee olla jäsen ja varajäsen Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnista sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Vaalilautakunnassa tulee myös olla saamen kielilain (1086/2003) 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettujen saamen kielten asiantuntemus.

Saamelaiskäräjien hallituksen jäsen tai varajäsen tai muutoksenhakulautakunnan jäsen tai varajäsen ei voi olla vaalilautakunnan jäsenenä eikä varajäsenenä.

21 §

Äänioikeus

Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on henkilön asuinpaikkaan katsomatta sen lisäksi, mitä 3 §:ssä säädetään, että henkilö täyttää viimeistään vaalitoimituksen viimeisenä päivänä 18 vuotta ja että hän on Suomen kansalainen tai hänellä on ulkomaan kansalaisena ollut kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa silloin, kun hakemus vaaliluetteloon ottamisesta on viimeistään tehtävä.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

22 §

Vaalikelpoisuus

Saamelaiskäräjien vaaleissa on vaalikelpoinen jokainen äänioikeutettu, joka on suostunut ehdokkaaksi ja joka ei ole vajaavaltainen.

Ehdokkaana ei voi olla vaalilautakunnan tai muutoksenhakulautakunnan jäsen tai varajäsen.

23 §

Vaaliluettelo

Vaalilautakunta laatii äänioikeutetuista vaaliluettelon. Vaalilautakunta on vaaliluettelon rekisterinpitäjä.

Vaaliluetteloon merkitään kunnittain aakkoselliseen järjestykseen jokaisen äänioikeutetun nimi ja henkilötunnus sekä kotikunta ja osoite, jos ne ovat tiedossa. Vaalilautakunta voi käyttää väestötietojärjestelmän tietoja vaaliluettelon laatimisessa. Kotikuntaa ja osoitetta ei kuitenkaan saa merkitä vaaliluetteloon, jos nämä tiedot ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassa pidettäviä tai jos henkilön kohdalle väestötietojärjestelmään on talletettu väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 36 §:ssä tarkoitettu turvakielto.

Vaaliluetteloon on hakemuksesta otettava äänioikeutettu henkilö. Edellytyksenä vaalioikeuksien käyttämiselle lähinnä seuraavissa saamelaiskäräjien vaaleissa on, että hakemus tehdään viimeistään vaalivuotta edeltävän syyskuun loppuun mennessä.

Edellisissä vaaleissa vaaliluetteloon merkitty henkilö otetaan vaaliluetteloon ilman hakemusta, mikäli hän täyttää voimassa olevassa laissa säädettyt vaaliluetteloon merkitsemisen edellytykset. Henkilöä ei kuitenkaan merkitä vaaliluetteloon, jos hän ilmoittaa vaalilautakunnalle, ettei halua tulla siihen merkityksi. Vaaliluettelon laatimisen yhteydessä vaalilautakunta voi omasta aloitteestaan ottaa lisäksi huomioon 1. päivänä tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa vaaliluetteloon merkityn äänioikeutetun edellisten vaalien jälkeen äänioikeusiän saavuttaneen lapsen ja 21 §:ssä säädettyyn ajankohtaan mennessä äänioikeusiän saavuttavan lapsen. Tällainen henkilö voidaan kuitenkin ottaa vaaliluetteloon vasta sen jälkeen, kun hän on kirjallisesti ilmoittanut vaalilautakunnalle pitävänsä itseään saamelaisena 3 §:n 1 momentin mukaisesti.

Vaalilautakunta vahvistaa ja allekirjoittaa vaaliluettelon viimeistään vaalivuotta edeltävän joulukuun viimeisenä päivänä. Vaalilautakunnan päätökseen vaaliluettelon vahvistamisesta ei saa hakea muutosta valittamalla.

24 §

Ilmoituskortti ja päätös

Vaalilautakunta laatii jokaisesta vaaliluetteloon otetusta henkilöstä ilmoituskortin, josta ilmenevät äänioikeutetusta vaaliluetteloon otetut tiedot, vaaliluettelon nähtävänä pitäminen, vaaleissa äänestäminen sekä vaalipäivä ja 31 a §:ssä säädetty oikeus äänestää vaalipäivänä, ja vaalilautakunnan osoite.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Vaalilautakunta lähettää ilmoituskortin kullekin äänioikeutetulle, jonka osoite on tiedossa, hyvissä ajoin ennen vaaliluettelon asettamista nähtäville.

Vaalilautakunnan päätös siitä, että henkilöä ei merkitä vaaliluetteloon, samoin kuin päätös, jolla vaalilautakunta on jättänyt tutkimatta henkilön pyynnön tulla otetuksi vaaliluetteloon taikka ilmoituksen, ettei halua tulla siihen merkityksi, lähetetään asianomaiselle hyvissä ajoin ennen vaaliluettelon asettamista nähtäville.

25 §

Vaaliluettelon nähtävänä pitäminen

Vaalilautakunta asettaa vaaliluettelon tai siinä olevat tiedot henkilötunnuksia lukuun ottamatta nähtäville siten, että nähtävänä pitämistä koskevan ajan päättymisestä on aikaa vaalien toimittamiseen vähintään kuusi kuukautta.

Vaaliluettelo pidetään nähtävänä 10 perättäisenä arkipäivänä, joihin ei lasketa lauantaita.

Vaaliluettelon nähtävänä pitämiseen noudatetaan, mitä hallintolain 62 §:ssä säädetään yleistiedoksiannosta, jollei tässä laissa toisin säädetä.

25 a §

Vaaliluettelon julkisuus

Jokaisella on oikeus tutustua vaaliluetteloon ja sen laatimiseen liittyviin asiakirjoihin sinä aikana, kun vaaliluettelo pidetään nähtävänä. Vaaliluetteloa ja sen laatimiseen liittyviä asiakirjoja ei saa antaa jäljennettäväksi tai kuvattaviksi eikä niistä saa antaa jäljennöksiä. Vaaliluetteloon merkityllä on kuitenkin oikeus saada maksutta ote hänestä vaaliluetteloon otetuista tiedoista. Asianosaisen oikeudesta saada tietoa asian käsittelyyn liittyvistä asiakirjoista säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä.

Vaaliluettelo sekä sellaiset vaaliluettelon laatimiseen liittyvät asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön etnisestä alkuperästä, on pidettävä salassa muuna kuin 1 momentissa tarkoitettuna aikana. Salassapitovelvollisuus ei estä tiedon antamista saamelaiskäräjille saamelaiskäräjien toimielinten jäsenten ja varajäsenten valintaa tai aloiteoikeuden käytön selvittämistä varten eikä sille, joka tarvitsee tietoa äänioikeutensa selvittämistä varten.

Vaaliluettelon laatimiseen liittyvien asiakirjojen julkisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa.

25 b §

Vaaliluettelossa olevan virheen korjaaminen

Vaalilautakunta voi korjata virheen vaaliluettelossa omasta aloitteestaan tai äänioikeutetun vaatimuksesta. Vaatimus on kuitenkin tehtävä 14 päivän kuluessa vaaliluettelon nähtävillä pitämisestä koskevan ajan päättymisestä. Muutokset on tehtävä viimeistään kaksi kuukautta ennen vaalitoimituksen aloittamista.

Jos henkilö lisätään vaaliluetteloon, hänelle on viipymättä lähetettävä 24 §:ssä tarkoitettu ilmoituskortti.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Jos vaaliluettelossa oleva virheellinen merkintä korjataan, korjauksesta on viipymättä ilmoitettava asianomaiselle henkilölle, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

26 §

Oikaisuvaatimus vaaliluetteloa koskevasta päätöksestä

Joka katsoo, että hänet on oikeudettomasti jätetty pois vaaliluettelosta, saa vaatia vaaliluetteloa koskevaan päätökseen oikaisua vaalilautakunnalta. Vaalilautakunnalle osoitettu oikaisuvaatimus on toimitettava vaalilautakunnalle 14 päivän kuluessa vaaliluettelon nähtävillä pitämistä koskevan ajan päättymisestä.

Jos vaalilautakunnalle toimitettava oikaisuvaatimus on saapunut määräajassa muutoksenhakulautakuntaan, oikaisuvaatimusta ei jätetä tutkimatta. Oikaisuvaatimus on muutoksenhakulautakunnasta viipymättä toimitettava vaalilautakunnalle.

Jos vaalilautakunta päättää, että henkilö otetaan vaaliluetteloon, vaalilautakunta lähettää hänelle viipymättä 24 §:ssä äänioikeutetuille tarkoitetun ilmoituskortin.

Muutoksenhausta oikaisuvaatimusta koskevaan päätökseen säädetään 41 l §:ssä.

26 a §

Äänestäminen muutoksenhakuelimen päätöksen perusteella

Henkilölle, joka ennen ääntenlaskennan aloittamista esittää vaalilautakunnalle tai vaalipäivänä vaalitoimikunnalle muutoksenhakuelimen lainvoimaisen päätöksen äänioikeudestaan, varataan tilaisuus saada vaaliasiakirjat ja äänestää.

Henkilö on velvollinen luovuttamaan vaalilautakunnalle tai vastaavasti vaalitoimikunnalle päätöksen tai sen oikeaksi todistetun jäljennöksen vaaliluetteloon asiasta tehtävää merkintää varten.

27 §

Ehdokasasettelu ja ehdokasluettelo

Ehdokkaan saamelaiskäräjien vaaleihin saa asettaa vähintään kolmen äänioikeutetun perustama valitsijayhdistys, jolla on oltava asiamies ja vara-asiames.

Kukin äänioikeutettu saa osallistua vain yhden ehdokkaan asettamiseen. Jos henkilö kuuluu kahteen tai useampaan valitsijayhdistykseen, vaalilautakunnan on poistettava hänen nimensä niistä kaikista.

Valitsijayhdistyksen tulee tehdä ehdokashakemus vaalilautakunnalle viimeistään 31. päivänä ja sitä koskevat täydennykset viimeistään 27. päivänä ennen vaalitoimituksen aloittamista.

Vaalilautakunnan on laadittava ehdokasluettelo viimeistään 21. päivänä ennen vaalitoimituksen aloittamista. Ehdokasluettelo on julkaistava, lähetettävä vaaliasiamiehille ja pidettävä vaalien ajan nähtävänä.

Vaalilautakunnan päätökseen ehdokasluettelosta ei saa hakea erikseen muutosta.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

28 §

Vaalitoimitus

Saamelaiskäräjien vaalit toimitetaan elokuun viimeisen täyden viikon maanantaista alkavan kuuden viikon aikana. Vaalit toimitetaan postin välityksellä tai toimittamalla äänestyslippu muutoin kuin postitse vaalilautakunnan ilmoittamaan paikkaan. Vaalit toimitetaan saamelaisten kotiseutualueella myös vaalipäivän äänestyksenä.

Vaalien toimittamisesta on julkisesti kuulutettava.

29 §

Vaaliasiakirjat

Vaalilautakunnan on viipymättä vaalitoimituksen alkamisen jälkeen todisteellisesti toimitettava jokaiselle äänioikeutetulle, jonka osoite on tiedossa, vaalilautakunnan leimalla varustettu äänestyslippu, vaalikuori, lähetekirje, lähetekuori, ehdokasluettelo ja äänestysohje (vaaliasiakirjat).

Äänioikeutetulle, joka ei ole postitse saanut vaaliasiakirjoja tai jolta ne jostakin syystä muutoin puuttuvat, tulee varata mahdollisuus saada vaaliasiakirjat vaalilautakunnan toimistosta, jostakin vaalipäivän äänestyspaikasta tai vaalilautakunnan ilmoittamasta muusta paikasta.

Äänestysohjeessa tulee mainita vaalilautakunnan toimiston ja muiden paikkojen, joista vaaliasiakirjat voidaan saada ja joihin ne voidaan toimittaa, käyntiosoitteet ja aukioloajat sekä vaalipäivän äänestyspaikkojen käyntiosoitteet ja aukioloajat.

30 §

Äänestäminen postin välityksellä

Äänioikeutettu voi käyttää äänioikeuttaan saatuaan vaaliasiakirjat. Äänestäjän on selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä.

Äänestäminen on suoritettu, kun äänioikeutettu on jättänyt äänestyslipun sisältävän suljetun vaalikuoren ja täyttämänsä ja allekirjoittamansa vaalilautakunnalle osoitetun lähetekirjeen lähetekuoreen suljettuina todisteellisesti postin kuljetettavaksi. Jos äänestäjä liittää mukaan ilmoituskorttinsa, hänen ei tarvitse merkitä lähetekirjeeseen muuta kuin allekirjoituksensa.

Ääntenlaskennan aloittamiseen mennessä vaalilautakunnalle postitse saapuneet äänet otetaan huomioon ääntenlaskennassa.

31 §

Äänestäminen toimittamalla lähetekuori vaalilautakunnalle muutoin kuin postitse

Äänioikeutettu tai hänen valtuuttamansa henkilö voi toimittaa 30 §:ssä tarkoitetut vaaliasiakirjat lähetekuoreessa myös vaalilautakunnan toimistoon tai vaalilautakunnan ilmoittamaan muuhun paikkaan vaalien neljännen täyden viikon maanantain ja kuudennen täyden viikon sunnuntain välisenä aikana sekä vaalipäivänä minkä hyvänsä äänestyspaikan vaalitoimikunnalle.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Vaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että sen toimipisteisiin ja sen ilmoittamiin muihin paikkoihin jätetyt vaaliasiakirjat säilytetään vaalisalaisuuden turvaavalla tavalla ja että ne toimitetaan turvallisesti vaalilautakunnan Inarin toimistoon ennen ääntenlaskennan aloittamista.

31 a §

Vaalipäivän äänestys

Vaalipäivän äänestys järjestetään vaalien toimittamisen kuudennen viikon sunnuntaina.

Vaalipäivän äänestys toimitetaan yhtäaikaaisesti jokaisessa saamelaisten kotiseutualueen kunnassa. Kussakin kunnassa on vähintään yksi äänestyspaikka.

Äänioikeutettu saa äänestää 31 g §:ssä tarkoitetulla tavalla vain siinä saamelaisten kotiseutualueen kunnassa, joka on merkitty vaaliluetteloon hänen kotikunnakseen.

Äänestys on järjestettävä niin, että vaalisalaisuus säilyy.

31 c §

Vaalitoimikunta

Vaalilautakunnan tulee hyvissä ajoin ennen vaaleja asettaa kutakin äänestyspaikkaa varten vaalitoimikunta, johon kuuluu kolme jäsentä ja vähintään kaksi varajäsentä siten, että yksi vaalilautakunnan jäsen ja hänen henkilökohtainen varajäsenensä ovat vaalitoimikunnan jäsenenä ja varajäsenenä. Saamelaiskäräjien vaalien ehdokas ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä tai varajäsenenä.

Vaalitoimikunnan puheenjohtajana toimii vaalilautakuntaa edustava jäsen. Varapuheenjohtajan vaalitoimikunta valitsee tarvittaessa keskuudestaan.

Vaalitoimikunta on päätösvaltainen kolmijäsenisenä.

31 h §

Vaalipäivän äänestyksen päätyminen ja vaalipöytäkirja

Vaalipäivän äänestyksen päättymisen jälkeen vaalitoimikunnan on huolehdittava siitä, että sinetöity vaaliurna ja äänestysmerkinnät sisältävä äänestysalueen vaaliluettelo sekä mahdollisesti vaalitoimikunnalle jätetyt lähetekuoret toimitetaan vaalisalaisuuden säilymisen turvaavalla tavalla ja ilman aiheutonta viivytystä vaalilautakunnan Inarin toimistoon. Lisäksi vaalitoimikunnan on huolehdittava sinetöimisvälineiden tuhoamisesta välittömästi urnan sinetöinnin jälkeen. Vaalilautakunnan on huolehdittava vaaliurnan ja äänestysalueen vaaliluettelon säilyttämisestä turvalisessa paikassa ääntenlaskennan aloittamiseen asti.

Vaalitoimikunnan on lisäksi huolehdittava siitä, että vaalipäivän äänestyksestä pidetään pöytäkirjaa, johon merkitään:

- 1) päivä sekä kellonajat, jolloin vaalipäivän äänestys alkoi ja julistettiin päättyneeksi;
- 2) läsnä olleet vaalitoimikunnan jäsenet ja varajäsenet;
- 3) vaaliavustajat sekä äänestäjien itsensä valitsevat avustajat; sekä
- 4) äänestäneiden lukumäärä.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

32 §

Äänestys hoitolaitoksessa ja kotona

Saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevassa laitoksessa hoidettavat sekä ne kotiseutualueella kotona hoidettavat, jotka eivät muutoin voisi äänestää ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saavat äänestää hoitopaikassaan.

Hoitopaikassa äänestystä varten vaalilautakunta määrää kyseistä kuntaa vaalilautakunnassa edustavan jäsenen ja varajäsenen vaalitoimitsijaksi ja hänen varamiehekseen. Vaalitoimitsijan varamieheksi voidaan nimetä muukin tehtävään soveltuva henkilö.

Hoitopaikassa äänestettäessä äänestyksessä on äänestäjän ja vaalitoimitsijan lisäksi oltava mukana äänestäjän valitsema tai hyväksymä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon äänioikeutetuksi merkitty henkilö.

34 §

Ääntenlaskennan aloittaminen

Vaalilautakunta aloittaa ääntenlaskennan vaalitoimituksen jälkeisenä maanantaina kello 9. Ääntenlaskennan aloittamisen jälkeen saapuneet lähetekuoret jätetään avaamattomina huomioon ottamatta. Toimituksessa pidetään pöytäkirjaa.

Valitsijayhdistyksen asiamiehellä ja vara-asiamehellä on oikeus olla läsnä ääntenlaskennassa.

35 §

Merkintä vaaliluetteloon

Ääntenlaskenta aloitetaan avaamalla lähetekuoret ja merkitsemällä kaikki 30 ja 31 §:ssä säädettyllä tavalla äänestäneet lähetekirjeen mukaisesti vaaliluetteloon.

Äänestys on jätettävä huomioon ottamatta:

- 1) jos äänestänyttä henkilöä ei ole merkitty vaaliluetteloon äänioikeutetuksi tai jos käy ilmi, että hän on kuollut ennen vaalitoimituksen aloittamista;
- 2) jos lähetekirje on niin puutteellinen, ettei varmasti voida todeta, kuka henkilö on äänestänyt; tai
- 3) jos vaalikuoreen on tehty äänestäjää tai ehdokasta koskeva tai muu asiaton merkintä.

Jos lähetekirjeistä ilmenee, että äänioikeutettu on äänestänyt useamman kerran 30 tai 31 §:ssä tarkoitetulla tavalla, otetaan huomioon vain yksi lähetekuorista.

Muu kuin vaalipäivän äänestys on jätettävä huomioon ottamatta myös, jos äänestysalueen vaaliluetteloon tehdyistä merkinnöistä ilmenee, että asianomainen on äänestänyt vaalipäivänä 31 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Kun kaikki äänestäneet on merkitty vaaliluetteloon ja äänestyksessä huomioon ottamatta jätetyt vaalikuoret lähetekuorissaan on erotettu erilleen hyväksytyistä, pannaan hyväksytyt vaalikuoret avaamattomina vaaliurna.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

38 §

Vaalien tuloksen määräytyminen

Saamelaiskäräjien jäseniksi tulevat valituiksi 21 eniten ääniä saanutta ehdokasta, edellyttäen, että heidän joukossaan on vähintään 10 §:ssä säädetty määrä ehdokkaita Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnista sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Jos 10 §:ssä säädettyt määrät eivät täyty, tulevat kyseisestä kunnasta tai alueelta valituiksi seuraavaksi eniten ääniä saaneet ehdokkaat niin, että 10 §:n vaatimukset täyttyvät. Jos jostakin kotiseutualueen kunnasta tai alueelta ei ollut säädettyä määrää ehdokkaita, tulevat valituiksi seuraavaksi eniten ääniä saaneet ehdokkaat kotiseutualueelta.

Varajäseneksi tulee valituksi Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnista sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta olevista ehdokkaista valituiksi tulleiden jälkeen seuraavaksi eniten ääniä saanut ehdokas.

Jos äänimäärät ovat yhtä suuret, ratkaistaan ehdokkaiden keskinäinen järjestys arpomalla.

Ehdokkaan kunta tai alue ääntenlaskennassa määräytyy sen mukaan, missä hänellä on ollut kotikunta ehdokkaaksi asettumisen määräajan päättymisajankohtana.

39 §

Vaalien tuloksen vahvistaminen

Vaalien tuloksen vahvistaa vaalilautakunta kolmantena päivänä ääntenlaskennan aloittamisesta pitämässään kokouksessa.

Vaalien tulos on ilmoitettava välittömästi oikeusministeriölle saamelaiskäräjien jäsenten ja varajäsenten määräämiseksi tehtäväänsä seuraavaksi toimikaudeksi.

40 §

Vaalien tulosta koskeva valitus

Äänioikeutettu, joka katsoo, että vaalien tuloksen vahvistamista koskeva vaalilautakunnan toimenpide tai päätös on lainvastainen, voi tehdä saamelaiskäräjien hallitukselle oikaisuvaatimuksen viimeistään 14 päivänä siitä päivästä, jona vaalilautakunta on vahvistanut vaalien tuloksen. Muutoksenhausta vaaliluetteloa koskevissa asioissa säädetään 5 luvussa.

Saamelaiskäräjien hallituksen on käsiteltävä oikaisuvaatimus kiireellisesti ja viimeistään ennen vaalivuoden loppua.

Saamelaiskäräjien hallituksen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen viimeistään 14 päivänä siitä päivästä, jona asianomainen on saanut käräjien hallituksen päätöksen tiedoksi. Muutoksenhaussa noudatetaan muutoin, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

Jos vaalilautakunnan 1 momentissa tarkoitettu päätös tai toimenpide on ollut lainvastainen ja tämä on vaikuttanut vaalien tulokseen, vaalien tulosta on oikaistava ja valtioneuvoston tarvittaessa määrättävä saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet vaalien oikaistun tuloksen mukaisesti.

Jos vaalien tulos ei ole oikaistavissa, vaalit on määrättävä uusittaviksi.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

40 c §

Tarkemmat säännökset

Oikeusministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä:

- 1) vaaleihin liittyvistä kuulutuksista;
- 2) vaaliluetteloon hakeutumisesta ja vaaliluettelosta poistamisesta sekä hakemukseen liitettävistä selvityksistä;
- 3) vaaliluettelon nähtävänä pitämisestä;
- 4) ehdokashakemuksesta ja ehdokasluettelosta;
- 5) vaalipäivän äänestyksen järjestämisestä, jos kunnassa on enemmän kuin yksi vaalipäivän äänestyksen äänestyspaikka;
- 6) äänestyslipusta; sekä
- 7) vaaliasiakirjojen säilyttämisestä.

5 luku

Muutoksenhaku vaaliluetteloa koskevissa asioissa

41 §

Muutoksenhakulautakunnan tehtävä ja toimivalta

Saamelaiskäräjien vaaliluetteloasioiden muutoksenhakulautakunta (muutoksenhakulautakunta) toimii ensimmäisenä muutoksenhakuasteena saamelaiskäräjien saamelaiskäräjistä annetun lain 26 §:n mukaisissa vaaliluetteloon ottamista ja siitä poistamista koskevissa asioissa.

Saamelaiskäräjien yhteydessä toimiva muutoksenhakulautakunta on itsenäinen ja riippumaton toimielin.

41 a §

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtaja ja muut jäsenet

Muutoksenhakulautakuntaa johtaa puheenjohtaja, joka voi olla päätoiminen.

Muutoksenhakulautakunnassa on lisäksi sivutoimisina jäsenenä yksi lakimiesjäsen ja kaksi asiantuntijajäsentä. Lisäksi muutoksenhakulautakunnassa on riittävä määrä varajäseniä. Varajäseneseen sovelletaan, mitä laissa säädetään muutoksenhakulautakunnan jäsenestä.

Puheenjohtajan ollessa estyneenä puheenjohtajalle säädettyä toimivaltaa käyttää muutoksenhakulautakunnan lakimiesjäsen (varapuheenjohtaja).

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

41 b §

Puheenjohtajan ja muun jäsenen kelpoisuus ja nimittäminen

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja lakimiesjäsenen tulee täyttää tuomioistuinlain 10 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetyt tuomarin yleiset kelpoisuusvaatimukset.

Muutoksenhakulautakunnan muilta jäseniltä vaaditaan oikeamielisyyttä, perehtyneisyyttä muutoksenhakulautakunnan toimialaan sekä tarvittavia henkilökohtaisia ominaisuuksia. Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja muun jäsenen ei tarvitse olla merkittynä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Valtioneuvosto asettaa muutoksenhakulautakunnan kuudeksi vuodeksi kerrallaan. Valtioneuvosto määrää muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan virkaansa toistaiseksi ja muut sivutoimiset jäsenet toimikaudeksi. Muutoksenhakulautakunta asetetaan saamelaiskäräjien ehdotukseksi.

Saamelaiskäräjien jäsen tai varajäsen, vaalilautakunnan jäsen tai varajäsen tai saamelaiskäräjien palveluksessa oleva henkilö ei voi kuulua muutoksenhakulautakuntaan. Edellä 22 §:n mukaan ehdokkaana saamelaiskäräjien vaaleissa ei voi olla muutoksenhakulautakunnan jäsen tai varajäsen.

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja muun jäsenen on ilmoitettava sidonnaisuuksistaan. Sidonnaisuuksista ilmoittamiseen sovelletaan, mitä tuomioistuinlain (673/2016) 17 luvun 17 §:ssä säädetään asiantuntijajäsenen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuuksistaan. Sidonnaisuusilmoitus annetaan oikeusministeriölle sekä tiedoksi muutoksenhakulautakunnalle. Sidonnaisuuksia koskevien tietojen rekisteröinnissä noudatetaan, mitä tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetussa laissa säädetään (507/2023).

41 c §

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja jäsenen paikan vapautuminen

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja jäsenen oikeudesta pysyä tehtävässään sovelletaan, mitä tuomarinviran haltijasta säädetään.

Jos muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan tai muun jäsenen tehtävä vapautuu kesken toimikauden, määrätään seuraaja jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

41 d §

Tuomarinvakuutus

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja muun jäsenen on ryhtyessään tehtäväänsä annettava tuomarinvakuutus, jollei hän ole tehnyt sitä jo aiemmin. Tuomarinvakuutuksen antamisesta säädetään tuomioistuinlain 1 luvun 7 §:ssä.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

41 e §

Puheenjohtajan ja muun jäsenen asema

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtaja ja muu jäsen on riippumaton tuomiovaltaa käyttäessään.

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtaja ja muu jäsen toimii tuomarin vastuulla, josta säädetään tarkemmin tuomioistuinlain (673/2016) 9 luvussa.

Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtaja ja jäsen on velvollinen eroamaan tehtävästään sen kuukauden päättyessä, jonka kuluessa hän täyttää 70 vuotta.

41 f §

Esittelijät

Muutoksenhakulautakunnassa on tarpeellinen määrä pää- tai sivutoimisia esittelijöitä sekä muuta henkilöstöä.

Muutoksenhakulautakunnan esittelijällä on oltava tuomarin virkaan oikeuttava tutkinto. Esittelijän tehtävistä määrätään tarkemmin muutoksenhakulautakunnan työjärjestyksessä.

Muutoksenhakulautakunta nimittää muutoksenhakulautakunnan esittelijät ja muun henkilöstön.

41 g §

Muutoksenhakulautakunnan ratkaisukokoonpano

Muutoksenhakua koskevat asiat ratkaistaan muutoksenhakulautakunnassa esittelystä täysistunnossa.

Täysistunto on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja ja vähintään kaksi jäsentä, lakimiesjäsen ja vähintään yksi asiantuntijajäsen.

41 h §

Asian käsittely

Asian käsittelyyn muutoksenhakulautakunnassa sovelletaan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia, jollei tässä laissa erikseen toisin säädetä. Muutoksenhakulautakunnan antama päätös on maksuton.

41 i §

Käsittelyn julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta muutoksenhakulautakunnassa sovelletaan, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (381/2007) säädetään.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

41 j §

Rahoitus

Muutoksenhakulautakunnan kustannukset suoritetaan valtion varoista.
Muutoksenhakulautakunnan puheenjohtajan ja jäsenten palkkiot määrätään oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan.

41 k §

Työjärjestys

Muutoksenhakulautakunnan organisaatiosta, työskentelystä ja henkilöstöstä määrätään tarkemmin muutoksenhakulautakunnan työjärjestyksessä, jonka muutoksenhakulautakunnan täysistunto vahvistaa.

41 l §

Muutoksenhakumenettely

Muutoksenhakulautakunnalle osoitettu valitus on toimitettava vaalilautakunnalle 14 päivän kuluessa vaalilautakunnan oikaisuvaatimuksen johdosta tehdyn päätöksen tiedoksisaannista.

Vaalilautakunnan on viipymättä toimitettava valitus, asiaa koskevat asiakirjat ja lausuntonsa valituksesta muutoksenhakulautakunnalle.

Jos vaalilautakunnalle toimitettava valitus on saapunut määräajassa muutoksenhakulautakuntaan, valitusta ei jätetä tällä perusteella tutkimatta. Valitus on tällöin toimitettava viipymättä vaalilautakunnalle.

Muutoksenhakulautakunnan on käsiteltävä valitus kiireellisenä.

Muutoksenhausta muutoksenhakulautakunnan päätökseen säädetään 41 m §:ssä.

41 m §

Jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Muutoksenhakulautakunnan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

~~Valituslupa on myönnettävä, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen.~~

Valitusluvan hakemiseen ja myöntämiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 110 ja 111 §:ssä säädetään. Valituslupaa koskevan päätöksen perusteleminen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 112 §:n 2 momentissa säädetään. Muutoin muutoksenhausta korkeimpaan hallinto-oikeuteen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

6 luku

Erinäiset säännökset

42 §

Muutoksenhaku

Saamelaiskäräjien hallituksen ja lautakunnan sekä saamelaiskäräjien asettaman muun toimielimen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla saamelaiskäräjille, jollei tässä laissa tai muualla laissa toisin säädetä. Saamelaiskäräjien päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Muutoksenhausta säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.

43 §

Henkilöstön ottaminen

Saamelaiskäräjät nimittää tai ottaa henkilöstönsä.

43 a §

Oikeus eläkkeeseen

Saamelaiskäräjien palveluksessa olevilla henkilöillä on oikeus eläkkeeseen ja heidän kuoltuaan heidän edunsaajillaan on oikeus perhe-eläkkeeseen valtion varoista soveltuvin osin samojen säännösten mukaan kuin valtion palveluksessa olevilla henkilöillä ja heidän edunsaajillaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun eläketurvan järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista saamelaiskäräjät on velvollinen suorittamaan eläkemaksun siten kuin valtion eläkerahastosta annetussa laissa (1297/2006) säädetään.

Eläketurvan toimeenpanoa varten saamelaiskäräjien tulee vuosittain ilmoittaa valtiokonttorille tiedot palveluksessaan olevista henkilöistä. Tiedot ilmoitetaan valtiokonttorin antamien ohjeiden mukaisesti.

Jos eläkemaksua ei suoriteta määräajassa, valtion eläkerahastolle peritään vuotuista viivästyskorkoa korkolain (633/82) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan.

Eläkemaksut ja viivästyskorot saadaan periä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007) säädetään.

43 b §

Salassapito- ja vahingonkorvausvelvollisuus

Saamelaiskäräjien tai 14 §:ssä tarkoitetun toimielimen jäsen taikka 18 c §:ssä tarkoitettu tilintarkastaja ei saa sivulliselle luvattomasti ilmaista eikä käyttää yksityiseksi hyödykseen, mitä hän tehtävää hoitaessaan on saanut tietää toisen henkilökohtaisista oloista, taloudellisesta asemasta taikka liike- tai ammattisalaisuudesta.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän tehtävässään on tahallaan tai tuottamuksesta aiheuttanut saamelaiskäräjille. Sama koskee tätä lakia rikkomalla muulle aiheutettua vahinkoa.

Vahingonkorvauksen sovittelusta sekä, jos korvausvelvollisia on useita, vastuun jakautumisesta on voimassa, mitä vahingonkorvauslaissa (412/74) säädetään.

Virkamiehen ja työntekijän vahingonkorvausvelvollisuudesta on voimassa, mitä vahingonkorvauslaissa ja muualla säädetään.

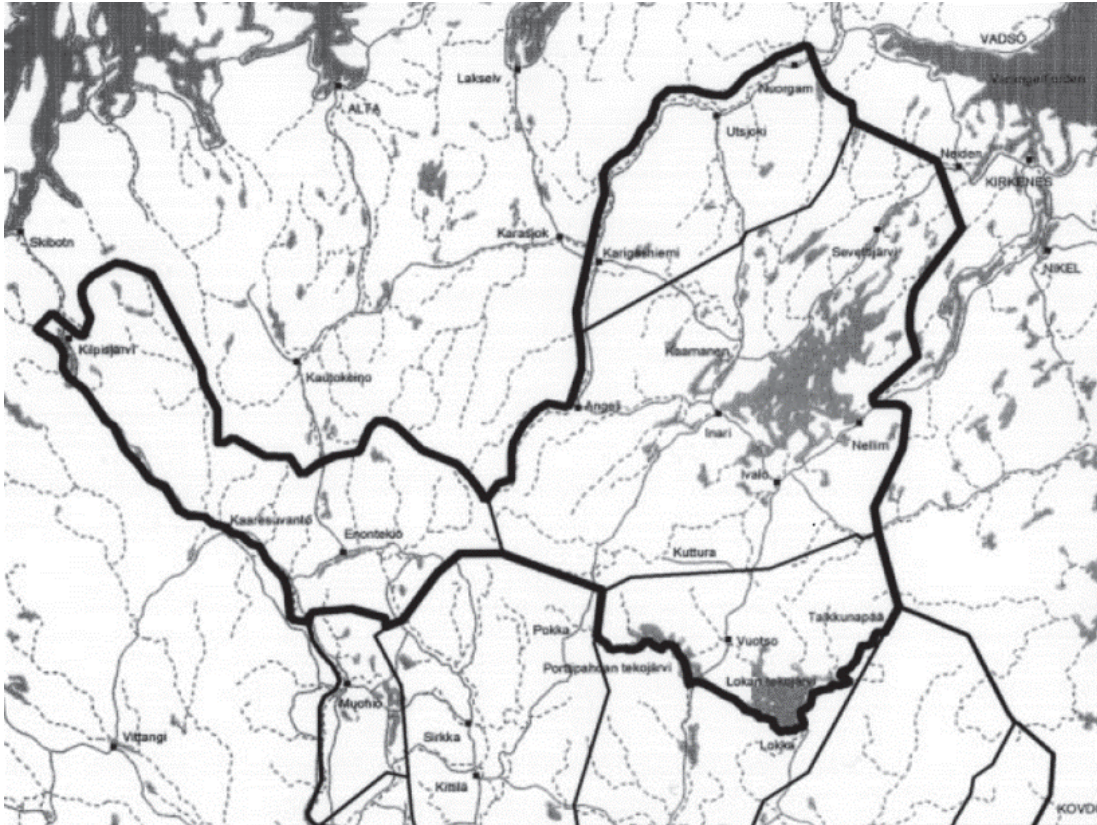
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Saamelaiskäräjiin, jonka toimikausi on kesken tämän lain tullessa voimaan, sovelletaan 10 §:ää sellaisena kuin se oli tämän lain voimaan tullessa.

Saamelaiskäräjät, jonka toimikausi on kesken tämän lain tullessa voimaan, jatkaa tehtävässään ensimmäisten tämän lain mukaan valittujen saamelaiskäräjien toimikauden alkuun asti.

Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevaan 9 §:ssä tarkoitettuun asiaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 9 §:ää. Tällaiseen asiaan ei sovelleta tämän lain 9 a ja 9 b §:iä.

SAAMELAISTEN KOTISEUTUALUEEN KARTTA

2.

Laki

rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 641/2021,
 seuraavasti:

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

40 luku

Virkarikoksista

11 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) virkamiehellä henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtion, hyvinvointialueeseen, hyvinvointiyhtymään tai kuntaan taikka kuntayhtymään tai muuhun kuntien julkisoikeudelliseen yhteistoimintaelimeen, eduskuntaan, valtion liikelaitokseen taikka evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon tai sen seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, Ahvenanmaan maakuntaan, saamelaiskäräjiin, Suomen Pankkiin, Kansaneläkelaitokseen, Työterveyslaitokseen, Kevaan, Kuntien takauskeskukseen tai Kunta- ja hyvinvointialueuetyönantajat KT:hen;

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa tarkasti lain toimivuutta ja vaikutuksia saamelaiden itsehallinnon toteutumiseen ja eri ryhmiin sekä tarvittaessa ryhtyy viipymättä asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin havaittujen ongelmien korjaamiseksi.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Helsingissä 4.6.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok
varapuheenjohtaja Vilhelm Junnila ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Teemu Keskisarja ps
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Mats Löfström r
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Elisa Gebhard sd

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Johannes Heikkonen
valiokuntaneuvos Liisa Vanhala

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp Vastalause 1

Vastalause 1

Perustelut

Keskusta on vuosikymmeniä ollut vahvasti edistämässä saamelaisten kulttuurillisten oikeuksien toteutumista sekä myötävaikuttamassa saamelaisten kulttuurillisen itsehallinnon perustamiseen Suomessa. Olemme olleet edistämässä muun muassa saamelaiskäräjälain säätämistä, saamelaiskäräjien, museo- ja luontokeskus Siidan sekä kulttuurikeskus Sajoksen perustamisia sekä myöntämässä erityislaeissa saamelaisille oikeuksia harjoittaa valtion mailla perinteisiä saamelaiselinkkeinoja.

Keskustan perustuslakivaliokuntaryhmän mielestä saamelaiskäräjälakia on uudistettava. Se olisi kuitenkin pitänyt tehdä tavalla, joka kunnioittaisi ja edistäisi kaikkien saamelaisten ja saamelaisyhtymien kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon Suomen perustuslaki ja Suomea sitovat kansainväliset sopimukset.

Koska eduskunnan perustuslakivaliokunta on tässä asiassa poikkeuksellisesti myös mietintövaliokunta, olisi niin lakiesityksessä kuin perustuslakivaliokunnan mietinnössä ollut syytä kiinnittää paremmin huomiota myös niin sanottuihin materiaalsiin oikeuskysymyksiin, kuten yhteistointavelvoitteeseen ja vaalitapaan.

Olemme arvioineet lakiesitystä myös oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Pidämme täysin kohtuuttomana, että kovimpien assimilaatiotoimenpiteiden kohteena olleet saamelaisyhtymät ja heidän sukunsa, joita menneinä vuosikymmeninä syrjittiin saamelaisuutensa takia, pakotettiin kieltämään saamelaisuutensa ja sulautettiin jopa väkivalloin enemmistökulttuuriin, joutuisivat uudelleen syrjityiksi nyt esitettyjen lainmuutosten seurauksena.

Pidämme valitettavana, että kaikkien saamelaisten kulttuurillisten itsehallinto-oikeuksien sijasta on vuosikymmenten saatossa ja päättäjäsukupolvien vaihtuessa keskiöön noussut saamelaiskäräjien sisäinen valtapolitiikka, joka on nähtävissä lakiesityksen lainvalmistelutavasta. Saamelaisalueilla kysymys on elävästä elämästä. Muualla Suomessa kokonaisuuden erilaiset ihmisoikeusnäkökulmat eivät hahmotu, kun asiaa katsotaan ulkopuolelta.

Lakiesitys ja mietintö jäivät varsinkin kaikkien saamelaisten perusoikeuksien kannalta erittäin ongelmallisiksi. Pääasiaksi on tullut poistaa syntynyt ongelma, kun korkein hallinto-oikeus on useaan kertaan palauttanut vaalikelpoisuuden ja äänioikeuden useille käräjien poistamille alkuperäiskansaan kuuluville henkilöille. Vaikuttaa siltä, että tavoitteena on uudelleenkoottaa saamelaiskäräjien nykyinen vaaliluettelo uusilla kriteereillä eikä turvata kaikkien saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana omaan kieleen ja kulttuuriin.

Olemme hämmästyneitä siitä, kuinka vähän useat perustuslakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat olivat huolissaan mitä ilmeisimmin saamelaisyhteisöstä poistettavien vähemmistöryhmien ihmisoikeuksista. Erityisesti sellaisten saamelaisten, joita ei koskaan ole hyväksytty saamelaisiksi menneiden vuosikymmenten sortopolitiikan seurauksena tai joita lainmuutoksen myötä oltaisiin poistamassa saamelaiskäräjien vaaliluettelosta ja samalla saamelaisyhteisöstä. Näkemyksemme

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

mukaan kyse ei ole pelkästään teknisestä äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaalissa, vaan syvemmästä ihmisyyteen ja identiteettiin kuuluvista ihmisoikeuksista.

Asiantuntijakuulemisissa kävi myös selkeästi ilmi, että kysymys ei ole vain saamelaiskäräjien vaaliluettelon uudelleen kokoamisesta tai että sillä ei olisi muita vaikutuksia, kuten lakiesityksessä annetaan vahvasti ymmärtää. Poistettavaksi nyt esitettävällä saamelaismääritelmällä on suora kytkös erityislaeissa kirjattuihin saamelaisten varallisuusoikeuksiin, kuten oikeuksista mm. poronhoitoon, metsästyksen, kalastukseen ja maastoliikenteeseen saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla valtion mailla. Tästäkin näkökulmasta katsottuna lakiesitys on syrjivä erityisesti siltä kannalta, millaisia varallisuusoikeudellisia etuja ja oikeuksia saamelaisille ollaan myöntämässä tulevaisuudessa.

Pidämme ongelmallisena, että oikeusministeri ja hänen ministeriönsä lainvalmistelu omaksuivat jo varhaisessa vaiheessa suppean näkemyksen, jonka mukaan lakia uudistetaan vain niiltä kohdin, joita saamelaiskäräjien enemmistö vaatimalla haluaa. Toteutuessaan tämä toki vahvistaisi saamelaiskäräjillä valtaa pitävien oikeuksia, mutta syrjisi vakavasti sellaisia saamelaisia, joita enemmistö on poistamassa saamelaiskäräjiltä ja sen vaaliluettelosta.

Lainvalmistelun puutteet ilmenivät jo alkuvaiheessa, kun kaikki lakia valmistelleet nk. Timosen työryhmän viisi saamelaisjäsentä edustivat saamelaiskäräjien enemmistöä. Kun työryhmässä esitettiin, että se kuulisi myös saamelaiskäräjien vähemmistön edustajia, työryhmän saamelaisjäsenet vastustivat tätä, eikä heitä kuultu. Tämä on hyvin poikkeuksellista, koska normaalisti lainvalmistelussa täytyy kuulla kaikkia tahoja, joita asia koskee. Lopputulokseksi tuli saamelaisia sisäisesti syrjivä lakiesitys.

Eduskunnalle annettua lakiesitystä on perusteltu sillä, että se on saamelaiskäräjien enemmistön hyväksymä. Haluamme kuitenkin muistuttaa, että kansanvaltaisen oikeusvaltion ytimeen kuuluu, että niin sanotuissa asiakysymyksissä on hyväksyttävää tehdä päätökset enemmistön päättämänä. Sen sijaan perusoikeus- ja ihmisoikeuskysymyksissä historia eri puolilla maailmaa on täynnä esimerkkejä, joissa enemmistöpäätökset ovat johtaneet vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Tästäkin näkökulmasta katsottuna valittu lainvalmistelutapa ja perustelu, että lakiesitys on saamelaiskäräjien enemmistön hyväksymä, ei ole kestäväällä pohjalla varsinkin, kun puheena oleva lakiesitys nojaa hallitusohjelman lyhyeen kirjaukseen antaa eduskunnalle samanlainen lakiesitys kuin mikä annettiin viime vaalikaudella syksyllä 2022 riitaisena. Vuonna 2023 työnsä aloittaneelle uudelle eduskunnalle, ja varsinkin hallituspuolueita edustaville kansanedustajille, ei ole annettu mahdollisuutta arvioida lakiesitystä puhtaalta pöydältä.

Korostamme, että puheena olevassa lakiesityksessä vuosikymmeniä jatkuneet eri saamelaisryhmien riidat tiedostaen valtiovallan korostettuna velvollisuutena olisi ollut valmistella laki sovintoa ja yhteisymmärrystä tukevalla tavalla, joka ottaa vähemmistöryhmät huomioon.

Saamelaiskäräjälain uudistamisen lähtökohtana olisi pitänyt olla, että kaikilla, jotka pitävät itseään saamelaisena ja täyttävät saamelaiseen alkuperäiskansaan kuulumisen objektiiviset kriteerit, on oikeus tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ja osallistua saamelaisten yhteisten asioiden hoitoon.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Pidämme myös käsittämättömänä tapahtumia myöhemmin kumotuissa vuoden 2023 saamelaiskäräjävaaleissa, joissa ei noudatettu korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä vaaliluettelon täydentämisestä. Siksi on todennäköistä, että syrjintä jatkuisi lainmuutoksen jälkeen, kun saamelaiskäräjien enemmistön valtaa ollaan lisäämässä.

Kysymys on viime kädessä perustuslain, kansainvälisten sopimusten ja ihmisoikeustoimielinten antamien lausuntojen tulkinnasta. Lainvalmistelussa ihmisoikeustoimielinten lausuntoja on kuitenkin tulkittu kontekstista irrallaan.

Näkemyksemme mukaan hallituksen esitys olisi voitu valmistella paremmin perustuslain 17 §:n (kaikkien saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana), perustuslain 6 §:n (yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto), Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) sekä Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen sekä ILO-169 sopimuksen (alkuperäiskansojen oikeudet) hengen mukaiseksi tässä vastalauseessa esittämällämme tavalla.

Emme voi kannattaa lakiesitystä niiltä osin, jotka myöhemmin kerrotuin perustein rikkoisivat kaikkien saamelaisten kulttuurillisia perusoikeuksia, muita perusoikeuksia tai toisivat mukanaan enemmän uusia ongelmia kuin ratkaisuja jo olemassa oleviin haasteisiin. Pidämme todennäköisenä, että kantelut kansainvälisiin ihmisoikeustoimielimiin ja -tuomioistuimiin tulisivat jatkuamaan, tällä kertaa saamelaiskäräjiltä ja sen vaaliluettelosta poistettavien henkilöiden toimesta.

Asiantuntijakuulemisten ja lausunnon antaneiden eduskunnan erikoisvaliokuntien näkemysten mukaan myös esitetyt muutokset yhteistoimintavelvoitteeseen aiheuttaisivat enemmän hämmennystä ja uusia ongelmia kuin toisivat selkeyttä.

Tässä vastalauseessa teemme asiantuntijakuulemisiin ja erikoisvaliokuntien yksimielisiin lausuntoihin nojautuen muutosehdotuksia, jotka turvaisivat lakiesitystä paremmin kaikkien saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ja joilla vältettäisiin ristiriitoja myöskin saamelaisalueiden muiden asukkaiden kanssa.

Saamelaisuuden määritelmästä Suomessa

Perustuslain 17.3 §:n mukaan saamelaisella tarkoitetaan alkuperäiskansaan kuuluvaa henkilöä. Suomessa saamelaisuus on perinteisesti yhdistetty siihen, että henkilö on saamelaista syntyperää, hän pitää itseään saamelaisena, asuu saamelaisten perinteisillä asuinalueilla Lapissa sekä harjoittaa perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, kuten metsästystä, kalastusta ja poronhoitoa. Näiden elinkeinojen harjoittamisen on myös eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä katsottu kuuluvan saamelaiskulttuurin piiriin. Nk. polveutumisperusteella hakeneet ovat nimenomaisesti viittanneet siihen, että heidän syntyperänsä ja elintapansa täyttävät ne kriteerit, jotka saamelaisuuteen on perinteisesti yhdistetty.

Mitä alkuperäiskansalla tarkoitetaan, vallitsee kansainvälisen oikeuden mukaan varsin suuri yksimielisyys.

ILO-169 yleissopimuksen 1. artiklan mukaan sopimusta sovelletaan siihen alkuperäiskansaan kuuluvaan, joka on asuttanut aluetta nykyisten valtiorajojen syntymisen ja valtaväestön saapumi-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

sen aikaan ja on ainakin osittain säilyttänyt alkuperäiskansan perinteisiä instituutioita. Sopimuksen on ratifioinut 24 valtiota.

Suomi ja Ruotsi eivät ole ratifioineet sopimusta. Ruotsissa lähdetään siitä, että koska ILO-169 sopimus ilmentää kansanvälisen oikeuden periaatteita, se velvoittaa kansainvälisen tapaoikeuden nojalla myös sellaisia maita, jotka eivät ole ratifioineet sopimusta.

Suomessa oikeus tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ei ole perustunut ILO-169 yleissopimuksen kriteereihin, vaan ensisijaisesti vuonna 1962 eräissä Pohjois-Lapin kunnissa yksityishenkilöiden toimesta tehtyyn haastattelututkimukseen. Haastateltavilta kysyttiin, onko hänellä vähintään yksi isovanhempi, joka on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään. Haastattelututkimus oli luonteeltaan pro gradu -tasoinen tutkimus. Saamelaiskäräjien vaaliluettelon muodostaminen pelkästään kyseiseen tutkimukseen pohjaten on katsottava tieteellisesti liian ohueksi pohjaksi määrittellä, kuka on saamelainen ja siten katsottava äänioikeutetuksi saamelaiskäräjien vaalissa.

Tuolloin käytetty haastattelukriteeri ei ollut alkuperäiskansakriteeri, eikä sen tarkoituksenaan ollut määrittellä alkuperäiskansaan kuuluvia henkilöitä. Haastateltavilta ei edellytetty saamelaista syntyperää, eikä käytetyn kriteerin täyttymistä tarvinnut todistaa. Lisäksi tutkimus tehtiin vain hyvin pienellä osalla alkuperäistä saamelaisaluetta ja sielläkin puutteellisesti.

Tästä seurasi, että vuonna 1962 laadittuun luetteloon tulivat merkityksi ensisijaisesti vuoden 1852 rajasulkujen jälkeen alueella muuttaneiden porosaamelaisten jälkeläiset, mutta myös alueella muuttaneiden suomalaisten jälkeläisiä, jotka olivat omaksuneet saamen kielen. Sen sijaan suurin osa sellaisista saamelaissuvuista, jotka olivat asuttaneet aluetta satoja vuosia ennen muiden väestöryhmien saapumista, jäivät luettelon ulkopuolelle. Ainoastaan osa inarinsaamelaisista merkittiin luetteloon.

Kun ensimmäinen saamelaiskäräjien vaaliluettelo laadittiin vuonna 1995, oikeus äänestää oli lähtökohtaisesti 1960-luvulla laadittuun luetteloon merkityillä henkilöillä ja heidän jälkeläisillään. Saamelaiskäräjälaissa saamelaisella tarkoitettiin alkuperäiskansaan kuuluvaa henkilöä ja lakiin sisällytettiin uusi 3 §:n 2. kohta eli polveutumisperustetta objektiivisesti kuvaava niin kutsuttu lappalaisperuste. Sen mukaan myös sellaisella henkilöllä, joka polveutui alueen alkuperäisestä saamelaisväestöstä, oli oikeus tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Tästä huolimatta, kun ensimmäiset saamelaiskäräjävaalit pidettiin vuonna 1999, saamelaiskäräjät hylkäsi kaikki tällä perusteella vaaliluetteloon hakeutuneet. Myös korkein hallinto-oikeus on hylännyt käytännössä kaikki tällä perusteella tehdyt valitukset.

Kansainvälisten ihmisoikeustoimielinten ratkaisusta saamelaismäärittelmään

Asiantuntijalausuntoihin nojautuen katsomme, että lakiesitys on vastoin Rotusyrjintäkomitean täytäntöönpanoa valvovan CERD-komitean ja Ihmisoikeuskomitean kannanottoja Suomen saamelaismäärittelmään.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

CERD:n ratkaisuiista

Lakiesityksen mukaan keskeisimmät syyt poistaa polveutumisperustetta objektiivisesti osoittava nk. lappalaisperuste ovat KP-sopimusta täytäntöönpanoa valvovan Ihmisoikeuskomitean vuonna 2019 antamat kaksi ratkaisua sekä nk. rotusyrjintäsopimuksen täytäntöönpanoa valvovan komitean (CERD) vuonna 2022 antama ratkaisu. Toisin kuin lakiesityksessä väitetään, CERD on ottanut useita kertoja kantaa Suomen saamelaismääritelmään eikä sen ratkaisuiista voi vetää sellaisia johtopäätöksiä, joita lakiesityksessä nyt ehdotetaan.

Kuten edellä totesimme, ensimmäisten saamelaiskäräjävaalien yhteydessä korkein hallinto-oikeus hylkäsi käytännössä kaikki vaaliluetteloon polveutumisperusteella hakeneet (KHO 1999:55). Vuonna 2003 antamassaan päätöksessä CERD kuitenkin katsoi, että korkeimman hallinto-oikeuden linjaus oli tässä suhteessa liian rajoittava. Toisin sanoen se ei ollut noudattanut lain kirjainta.

CERD toisti kantansa uudelleen vuonna 2009 antamassa päätöksessään todeten, että "Komitea toistaa kuitenkin käsityksensä, että sopimusvaltion katsantokanta on liian rajoittava sen määrittämiseen, ketä voidaan pitää saamelaisena ja siten saamelaisten eduksi säädetyn lainsäädännön soveltamisalaan kuuluvana siten kuin saamelaiskäräjistä annetussa laissa säädetään ja korkein hallinto-oikeus on tätä lakia tulkinnut."

Korkeimman hallinto-oikeuden päätökset, joilla se oli hylännyt saamelaiskäräjälain 3 §:n 2 kohdan (nk. lappalaisperuste) nojalla hakeneet, olivat CERD:n mukaan ristiriidassa Suomen ratifioiman rotusyrjintäsopimuksen kanssa. Toisin sanoen korkeimman hallinto-oikeuden olisi pitänyt hyväksyä hakijat polveutumisen perusteella tiukasti lain kirjainta noudattaen, mutta se päätyi kompromissiratkaisuun hyväksyessään vuosina 2011 ja 2015 vaaliluetteloon yhteensä 93 henkilöä nk. kokonaisharkinnan perusteella. Saamelaiskäräjälaki ei tunne kokonaisharkinnan mahdollisuutta.

Myös tämän jälkeen CERD on ottanut kantaa Suomen saamelaismääritelmään (mm. vuosina 2012 ja 2017). Tällöin se ei ole kuitenkaan ottanut kantaa Suomen ratifioimaan rotusyrjintäsopimukseen, vaan se ainoastaan viittasi YK:n alkuperäiskansajulistukseen, joka on ensisijaisesti poliittinen asiakirja.

Oleellista asiassa on kuitenkin se, että suhteessa Suomea oikeudellisesti velvoittavaan rotusyrjintäsopimukseen CERD:n kanta oli ollut jatkuvasti sama: korkeimman hallinto-oikeuden kanta, jonka nojalla se on hylännyt polveutumisperusteella hakeneet ja sen sijasta käyttänyt kokonaisharkintaa, on ristiriidassa rotusyrjintäsopimuksen kanssa.

Siksi CERD otti vuonna 2022 jo suoran kannan polveutumisperusteeseen todeten päätöksessään kohdassa 9.8.: "Komitea toteaa lopuksi, että saamelaiskäräjälain 3 §:ssä säädettyjen subjektiivisten ja objektiivisten edellytysten tarkoituksena on varmistaa, että saamelaiskäräjät tosiasiallisesti edustaa alkuperäiskansaa." Tässä yhteydessä polveutumisperustetta ilmaisevan lappalaisperusteen käyttö objektiivisena kriteerinä oli komitean mukaan perusteltua ja sopusoinnussa muiden ihmisoikeuksien kanssa.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Ihmisoikeuskomitean ratkaisuksista

Toinen esille tuotu peruste poistaa polveutumista osoittava nk. lappalaisperuste on Ihmisoikeuskomitean 1.2.2019 antamat ratkaisut. Kyseisissä päätöksissä oli kysymys siitä, että korkein hallinto-oikeus oli hyväksynyt saamelaiskäräjien vaaliluetteloon edellä mainitut 93 saamelaiskäräjien hylkäämää henkilöä nk. kokonaisharkinnan perusteella.

Antamassaan päätöksessä Ihmisoikeuskomitea siteeraa saamelaiskäräjälain 3 §:n sanamuodon sanasta sanaan. Tämän jälkeen se toteaa, "ettei korkein hallinto-oikeus useimmissa tapauksissa soveltanut objektiivisia kriteerejä, mitä osapuolet eivät ole kiistäneet", ja että "korkein hallinto-oikeus on erityisesti jättänyt useimmissa tapauksissa vaatimatta vähintään yhden objektiivisen perusteen täyttymistä ja soveltanut sen sijaan kokonaisharkintaa".

Vuonna 2019 antamissaan päätöksissä Ihmisoikeuskomitea kritisoi vain sitä, että korkein hallinto-oikeus oli hyväksynyt 93 henkilöä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kokonaisharkinnan perusteella, vaikka henkilöt olivat vedonneet polveutumisperusteeseen (3 § 2. kohta) ja heillä oli tätä koskeva arkistoviranomaisen todistus. Heillä oli siis lain mukaan oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon. Ihmisoikeuskomitean vaatimus 3 §:n sanamuodonmukaisesta noudattamisesta toteutui. Juuri siksi heidän poistamisensa saamelaiskäräjien vaaliluettelosta olisi ristiriidassa Ihmisoikeuskomitean kannan kanssa.

Ikään kuin kompromissiratkaisuna on toisinaan esitetty, että vaaliluetteloon hyväksyttäisiin vain korkeimman hallinto-oikeuden lisäämät 93 henkilöä, mutta ei muita. Se ei poistaisi yhdenvertaisuusongelmaa. Silloin esimerkiksi kyseisten henkilöiden sisarukset ja muut lähisukulaiset tulisivat jäämään vaaliluettelon ulkopuolelle. Tämä koskisi myös heidän jälkeläisiään sukupolvesta toiseen (3 §:n 3 mom.). Lisäksi on olemassa henkilöitä, jotka ovat täysin vastaavassa asemassa kuin edellä mainitut henkilöt. Tällainen loukkaisi perustuslakiin kirjattua yhdenvertaisuutta ja olisi ristiriidassa esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan (syrjinnän kielto) ja 12 pöytäkirjan 1 artiklan (yleinen syrjinnän kielto) kanssa.

Suhteessa puheena olevaan lakiesitykseen olennaista olisikin huomata, että Ihmisoikeuskomitean päätöksissä ei ole vaadittu polveutumista osoittavan nk. lappalaisperusteen poistamista vaan päinvastoin sitä, että nykyistä saamelaiskäräjälain 3 §:ää, myös lappalaisperustetta, sovellettaisiin tiukasti sen sanamuodon mukaan. Tässä suhteessa hallituksen lakiesityksessä annetaan mielestämme väärä kuva Ihmisoikeuskomitean kannanotoista koskien Suomen saamelaismäärittelmää väitteellä, että niiden johdosta lappalaisperuste olisi poistettava saamelaiskäräjälaista.

Edellä olevin perustein katsomme, että CERD ja Ihmisoikeuskomitea molemmat ovat edellyttäneet polveutumis- eli lappalaisperusteen soveltamista erityisesti siksi, että saamelaisilla tarkoitetaan alkuperäiskansaa.

Nk. ryhmähyväksynnästä

Alkuperäiskansamääritelmästä käydyssä keskustelussa on perusteeksi viitattu myös nk. ryhmähyväksyntään. On esitetty, että ryhmähyväksyntä tarkoittaisi vain saamelaiskäräjien enemmistön kantaa saamelaismääritelmän muuttamiseen sekä vaaliluetteloon hyväksymiseksi. Tämä on ollut

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

myös puheena olevan lakiesityksen lainvalmistelun itseisarvoinen lähtökohta: kaikki mitä saamelaiskäräjien enemmistö vaatii, toteuttaisi kaikkien saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana huolimatta siitä, että se johtaisi saamelaisten vähemmistöryhmien syrjintään ja poistamiseen saamelaiskäräjiltä ja sen vaaliluettelosta.

Tässäkin suhteessa Suomessa ollaan säätämässä laiksi sellaista, johon mikään ei siihen velvoita. Ihmisoikeuskomitea on ottanut kantaa ryhmähyväksyntään tapauksissa *Lovelace v. Canada* ja *Kitok v. Sweden*. Toisessa tapauksessa kysymys oli intiaaninaisen oikeudesta muuttaa asumaan reservaattiin, toisessa oikeudesta harjoittaa poronhoitoa saamelaiskylän alueella. Ryhmähyväksyntä ei liittynyt näissä tapauksissa lainkaan siihen, millä tavalla alkuperäiskansaan määrittely tulisi toteuttaa lainsäädännössä.

Kuten aiemmin jo totesimme, saamelaisuus tunnistetaan kielitaidon lisäksi myös sukujen, tapakulttuurin ja yhteisön kautta. Myös YK:n rotusyrjintäkomitea on painottanut raporteissaan itseidentifikaatiota kaikkein tärkeimpänä ja vahvimpana ryhmään kuulumisien indikaationa, jota kiistattomasti osoittaa myös saamelaiskäräjävaaleissa valituksi tuleminen (ryhmäidentifikaatio). Lakiesityksen myötä saamelaiskäräjiltä ja sen vaaliluettelosta oltaisiin poistamassa myös saamelaiskäräjille vaaleilla valittuja tällaisia henkilöitä.

Huomautamme myös, että henkilön omalle käsitykselle itsestään on annettu merkitystä viime vuosina muun lainsäädännön sekä oikeuskäytännön yhteydessä. Niissä yhteyksissä itseidentifikaatiota on pidetty perusoikeuskysymyksenä, kuten viimeksi on katsottu sukupuolen vahvistamista koskevassa lakiesityksessä (PeVL 77/2022 vp).

Lainmuutos ei turvaisi kaikkien saamelaisten ihmisoikeuksia

Lakiesityksen mukaan tavoite ennen seuraavia saamelaiskäräjävaaleja on poistaa vaaliluettelosta sellaiset henkilöt, jotka eivät täytä uudistetun saamelaiskäräjälain 3 §:ssä olevia vaatimuksia, käytännössä ainoaksi kriteeriksi jäävää kieliperustetta. Kuten edellä totesimme, kieliperusteen osoittaminen on hyvin vaikeaa, jollei jopa mahdotonta.

Samalla on aiheellista kysyä, voivatko saamelaiskäräjäedustajat ottaa objektiivisesti kantaa vaaliluetteloasiaan. Vuoden 2023 vaaleissa saamelaiskäräjien vaalilautakunta poisti vaaliluettelosta edellisten vaalien oppositiota edustavan ääniharavan ja kymmeniä muita henkilöitä huolimatta siitä, että korkein hallinto-oikeus oli palauttanut heidän vaalioikeutensa saamelaiskäräjävaaleissa. Perusoikeusuudistuksen esitöissä (HE 309/1993 vp) alkuperäiskansan oikeudesta itsehallintoon ja oman kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen säilyttämiseksi todetaan: "Toisaalta säännös ei merkitsisi siinä tarkoitettujen ryhmien oikeutta omaan kulttuuriinsa vedoten poiketa suomalaisen oikeusjärjestyksen asettamista säännöistä."

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Pykälämuutosehdotusten perustelut

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon.

Hallitus esittää saamelaismääritelmän kumoamista ja sen korvaamista oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Samalla polveutumisperustetta objektiivisesti osoittava nk. lappalaiskriteeri poistettaisiin kokonaan.

Pidämme selvänä, että saamelaiskäräjälain uudistamisen lähtökohtana ei voi olla saamelaiskäräjät ja sen vaaliluettelo, vaan saamelaiset alkuperäiskansana sekä heidän oikeutensa harjoittaa omaa kieltään ja kulttuuriaan. Siksi saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmää ei pitäisi korvata oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Saamelaismääritelmällä on suora kytkös erityislaeissa saamelaisille säädetuille varallisuus oikeudellisille etuisuuksille.

Kuten edellä totesimme, lakiesityksen perusteluissa annetaan väärä käsitys CERD:n ja Ihmisoikeuskomitean kannanotoista Suomen saamelaismääritelmään. Myös KP-sopimuksen täytäntöönpanoa valvova Ihmisoikeuskomitea on edellyttänyt, että nykyisessä laissa olevaa 3 §:ää, joka sisältää myös polveutumista objektiivisesti osoittavan lappalaisperusteen, tulisi soveltaa tiukasti sen sanamuodon mukaan.

Ehdotettu pykälämuutos poistaisi mahdollisuuden tulla merkityksi vaaliluetteloon sellaisilta henkilöiltä, jotka täyttävät alkuperäiskansaansa kuuluvat kriteerit sekä polveutumisen että alkuperäiskansan perinteisten instituutioiden säilyttämisen osalta.

Katsomme, ettei ole oikeudenmukaista eikä yhdenvertaista, jos laissa edellytetään, että oikeus kuulua alkuperäiskansaansa olisi vain sellaisilla henkilöillä, joilta ei ole edellytetty alkuperäiskansaansa kuulumisen kriteerien täyttymistä, mutta ei niillä, jotka nämä kriteerit täyttävät.

Jos Suomessa asia ratkaistaisiin esittämällämme tavalla ja kuten voimassa olevan lain 3§ säädetään, pitkään jatkunut kiista saamelaismääritelmästä päättyisi. Käytännössä kysymys olisi siitä, että muutama sata henkilöä, jotka on suljettu vaaliluettelon ulkopuolelle valtapoliittisin perustein, tulisivat hyväksytyiksi sinne. Linja olisi myös yhteispohjoismainen.

Vaikka polveutumisperusteen täyttäviä henkilöitä on Suomessa huomattavasti suurempi määrä, vain hyvin harvalla heistä on saamelainen identiteetti. Tällaiset henkilöt eivät tulisi hakeutumaan saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Siksi katsomme valiokuntakuulemisessa esitetyt väitteet saamelaiskäräjien "suomalaisuudesta" perusteettomiksi. Esimerkiksi suurimmassa saamelaismaassa Norjassa, jossa käytännössä kaikki hakijat hyväksytään, vaaliluetteloon on hakeutunut vain noin 21 000 henkilöä.

Siksi ehdotamme, että lakiesityksessä ehdotettu saamelaiskäräjävaalien vaaliluettelon uudelleen kokoaminen hylätään saamelaisten vähemmistöryhmiä syrjivänä ja että voimassa olevan saamelaiskäräjälain 3 §:n saamelaismääritelmä säilytetään nykyisessä muodossaan.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

9 § Yhteistoiminta- ja neuvotteluveto

Nojaamme 9 §:n arviossamme eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan sekä talousvaliokunnan yksimielisiin lausuntoihin.

Lakiesityksen mukaan yhteistoiminta- ja neuvotteluveto nimenomaisena tavoitteena on edistää ja suojata saamelaiden mahdollisuuksia harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Lakiesityksessä todetaan, että saamelaiden perinteisiä elinkeinoja ovat muun muassa metsästys, kalastus ja poronhoito mukaan lukien elinkeinon harjoittamisen nykyaikaiset muodot. Pyrkimyksenä on saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa saamelaisille merkityksellisissä asioissa.

Pidämme pykälämuutosesityksen yleisiä tavoitteita kannatettavina. Sen sijaan epäselväksi jää, millaisia asioita loppujen lopuksi kuuluisi yhteistoiminta- ja neuvotteluveton piiriin, kun sitä esitetään laajennettavaksi. Kysymys on olennainen, koska pykälämuutoksella on vaikutuksia muihinkin perustuslailla suojattuihin oikeushyviin, kuten omaisuuden suoja, yhdenvertaisuus, elinkeinovapaus ja kunnallinen itsehallinto, joka on kunnan asukkaiden itsehallintoa.

Esityksellä on vaikutuksia eri elinkeinon ja elinkeinonharjoittajien yhdenvertaisuuteen. Saamelaiden perinteisiä elinkeinoja harjoittavat myös muut kuin saamelaiset, ja että ehdotuksella on vaikutuksia myös muihin elinkeinoihin kuin saamelaiden perinteisiä elinkeinoja harjoittavien elinkeinonharjoittajien asemaan ja toimintaedellytyksiin. Esimerkkeinä näistä muista elinkeinoista voidaan mainita matkailu, metsätalous, kaivostoiminta ja energiantuotanto.

Lain soveltamisen kannalta ristiriitoja voi aiheuttaa myös pykälämuutoksen suhde erityislainsäädäntöön. Niihin sisältyy eri aloja koskevia lukuisia erityissäännöksiä saamelaiden oikeuksien huomioon ottamisesta. Koska uudistuksia on tehty yksittäisten lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä ja sektorikohtaisten tarpeiden näkökulmasta, saamelaiden oikeuksia koskevasta lainsäädännöstä on muodostunut sirpalemainen ja eri sektoreiden välillä vaihtelevan sisältöinen kokonaisuus. Tätä ongelmaa ei lakiesityksessä ole pyritty ratkaisemaan, vaan sen perusteluissa tyydytään toteamaan lyhyesti ja ilman perusteluja, että erityislainsäädännön säännökset eivät vaikuta yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoon tai poista sitä.

Pykälämuutosesityksessä jää myös epäselväksi, millaisia oikeusvaikutuksia laajennetulla yhteistoiminta- ja neuvotteluvetolla on. Maa- ja metsätalousvaliokunta sekä talousvaliokunta totesivat yksimielisissä lausunnoissaan, että saamelaiskäräjille ei saa muodostua päätöksentekoa koskevaa veto-oikeutta eikä ehdotettu sääntely saa kohtuuttomasti estää, vaikeuttaa tai hidastaa investointien kohteena olevien hankkeiden tai esimerkiksi keskeisten valtioneuvoston strategioiden suunnittelua ja toteuttamista. Huomautamme, että tämä ei kuitenkaan käy ilmi ehdotetuista pykäläistä.

Niin ikään kunnilla on kaavoitusvalta, jossa määritellään kunnan alueen maankäytöstä. Kunnallinen itsehallinto on taas kuntien asukkaiden itsehallintoa. Mielestämme silloin olisi syytä huomata, että jo nyt 70 % saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkityistä henkilöistä ja 85 % alle 18-vuotiaista asuu pääasiassa etelän asutuskeskuksissa eli muualla kuin lakiesitykseen kirjatulla saamelaisalueella. Arviolta vain noin 2–4 % saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkityistä saa toi-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

meentulonsa poronhoidosta. Lakiesitys johtaisi siihen, että lakiin kirjatulla saamelaisalueella maankäytöstä päättäisivät tahot, jotka asuvat muualla, eikä heillä olisi mitään yhteyttä tämän alueen maankäyttöön tai alueen elinkeinoihin.

On ilmeistä, että nyt esitetty muutos tulisi aiheuttamaan huomattavia rajoituksia alueiden maankäyttöön. Kysymys on myös niiden henkilöiden asemasta ja oikeuksista, jotka asuvat alueella ja täyttävät alkuperäiskansaan kuulumisen kriteerit, mutta joita saamelaiskäräjät ei ole hyväksynyt vaaliluetteloon. Heidän oikeutensa hyödyntää alueita tulisi kaventumaan. Tästä on esimerkkejä jo nykyisen lain ajalta mm. matkailuun liittyen.

Muun muassa kunnallisen itsehallinnon, elinkeinovapauden, yhdenvertaisuuden ja oikeasuhtaisuuden kannalta kyse on siis siitä, voidaanko saamelaiskäräjille antaa lisää toimivaltaa päättää lakiin nyt kirjattavan kotiseutualueen maankäytöstä. Henkilöistä, joiden maankäyttöä on tarkoitus turvata ja joiden oikeuteen saamelaiskäräjien toimivalta perustuu, vain pieni osa tulisi tulevaisuudessa asumaan alueella. Kysymys on myös siitä, kuinka nimenomaan saamelaiskäräjien toimivaltaa lisäystä päättää alueen maankäytöstä voidaan tässä tilanteessa perustella.

Johtopäätöksenä 9 §:stä toteamme, että lakiesityksessä ehdotettu muutos jää liian tulkinnanvaraiseksi. Sen perusteella ei voi päätellä, mitä toimenpiteitä ja millä alueella toteutettavia toimenpiteitä neuvotteluvelvoite koskee tai mihin neuvotteluvelvoitteen laajentaminen liian kauas päätarkoituksestaan perustuu. Niin ikään jää epäselväksi, milloin yksittäistä hanketta koskeva neuvotteluvelvoite voidaan katsoa täytetyksi niin, että päätöksenteossa ja hankkeen toteuttamisessa voidaan edetä.

Mielestämme laissa sääntelyn ja sen tapauskohtaisen soveltamisen tulisi johtaa ratkaisuihin, jotka toisaalta huomioivat saamelaisten oikeudet mutta joiden lähtökohtana on myös elinkeinoharjoittajien yhdenvertainen kohtelu, päätöksenteon ja investointiympäristön ennakoitavuus sekä mahdollisuus vahvistaa elinkeinorakenteen monipuolisuutta alueen elinvoimaisuuden ja taloudellisen kantokyvyn säilyttämiseksi. Ne olisivat olleet yhteensovitettavissa, jos lainvalmistelu olisi tehty laajemmalla pohjalla.

Lisäksi olisi syytä huomata, että esimerkiksi Ruotsissa oikeus harjoittaa poronhoitoa ja poronhoidon yhteydessä harjoitettavaa metsästystä ja kalastusta on vain saamelaiskyläiden (sameby) jäsenillä. Sen sijaan henkilöillä, jotka on merkitty Ruotsissa ja myös Norjassa sikäläisten saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, ei ole tällä perusteella edes oikeutta harjoittaa poronhoitoa ja siihen liittyvää metsästystä ja kalastusta. Siellä oikeus kuulua saamelaiskylään on lähtökohtaisesti saamelaista syntyperää olevilla, joiden suvussa on harjoitettu poronhoitoa. Oikeuskirjallisuudessa on siellä katsottu, että kysymys on sellaisilta saamelaisilta periytyvästä oikeudesta, joita on aikaisemmin kutsuttu lappalaisiksi. Mikäli myös Suomessa jollekin taholle olisi tarkoitus antaa saamelaiselinkeinojen suojaamiseksi varsin pitkälle menevää toimivaltaa, oikeus osallistua tällaisen elimen valintaan tulisi olla sellaisilla henkilöillä, joille nämä maankäyttöoikeudet kuluvat ja jotka niitä käytännössä harjoittavat. Jos Suomikin seuraisi pohjoismaista esimerkkiä, olisi Suomen saamelaiskäräjät tässä asiassa täysin ulkopuolinen.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Edellä olevan perusteella ehdotamme pykälämuutosehdotuksen kumoamista. Katsomme, että nyt voimassa oleva 9 § neuvotteluvetoisuudesta yhteensovittaa lakiesitystä paremmin eri osapuolten perustuslailliset oikeudet ja on lain soveltajien kannalta selkeämpi ja ennakoitavampi.

10 § Kokoonpano ja toimikausi

Pykälään kirjattaisiin uutena asiana neljästä kunnasta muodostuva saamelaiden kotiseutualue, jonka edustus saamelaiskäräjillä turvattaisiin kiintiöpaikkoina. Saamelaiskäräjävaalit jatkuisivat henkilövaaleina. Mielestämme esityksessä ei perustella, miksi näin epädemokraattiseen ratkaisuun pitäisi päätyä.

Toisin kuin hallitus esityksellään antaa ymmärtää, saamelaiset alkuperäisväestönä eivät ulotu vain muutamille Lapin alueille ja siellä oleviin kyliin, vaan heitä asuu laajalti muuallakin. Kaikkien saamelaiden oikeus harjoittaa omaa kieltään ja kulttuuriaan ei ole sidottu henkilön asuinpaikkaan. Muissakaan Suomessa käytävissä vaaleissa ei paikkoja ole kiintiöity asumisen perusteella. Siksi ehdotus kiintiöpaikoista kuvanee lakiesityksen sisällöstä päättäneiden saamelaiskäräjien enemmistön huolta siitä, että päätösvalta saamelaiskäräjillä on hiljalleen valumassa perinteisten saamelaisalueiden ulkopuolelle.

Saamelaiskäräjälaki on hyvin poikkeuksellinen myös siinä suhteessa, että saamelaiskäräjille valitut saamelaispoliitikot valitsevat vaalilautakunnan, joka päättää vaaliluettelon hyväksymisestä. Se siis ensi vaiheessa päättää, kenellä on oikeus äänestää saamelaiskäräjävaaleissa ja asettaa ehdokkaaksi. Kun saamelaiskäräjille on ollut mahdollista päästä jo 34 äänellä, on selvää, että jokaisella äänellä on huomattava vaikutus lopputulokseen.

Saamelaiskäräjien vaalilautakunnan käytännöstä löytyy päätöksiä, joissa osa sisaruksista on merkitty vaaliluettelon ja osa hylätty, mutta ristiriitaa ei ole pyynnöistä huolimatta haluttu korjata. Esimerkiksi Norjassa saamelaispoliitikoilla ei ole oikeutta osallistua vaaliluettelon merkitsemistä koskevan asian käsittelyyn. Näin tulisi olla myös Suomessa.

Lakiesityksessä ei myöskään perustella, miksi saamelaiskäräjävaalit jatkuisivat henkilövaaleina, joka on vaalitapana täysin poikkeuksellinen niin Suomessa kuin kansainvälisesti vertaillen. Kaikki Suomessa käytävät vaalit ovat suhteellisia vaaleja. Myös Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjävaalit ovat suhteelliset vaalit. Suomen saamelaiskäräjävaalit ovat ainoat henkilövaalit. Pidämme sitä kyseenalaisena myös saamelaiden yhdenvertaisuuden kannalta.

Henkilövaali ei kerro esimerkiksi enemmistön ja opposition välisestä kannatuksesta. Esimerkiksi vuoden 2024 vaaleissa saamelaiskäräjien vähemmistöön kuuluva ehdokas sai 220 ääntä, kun taas enemmistöön kuuluva ehdokas tuli hyväksytyksi 34 äänellä. Lopputuloksena oli, että sekä enemmistöön että vähemmistöön tuli yksi edustaja, vaikka äänimäärän perustella vähemmistön edustajan kannatus oli noin 7-kertainen.

Henkilövaali ei myöskään anna oikeaa kuvaa erilaisia tavoitteita ajavien ryhmien todellisesta kannatuksesta. Tämä pitäisi ottaa huomioon myös siltä osin kuin on kysymys saamelaiskäräjien kannasta koskien saamelaismääritelmää. Nyt voimassa oleva lainsäädäntö on antanut saamelaiskäräjien enemmistölle mahdollisuuden järjestää asioita esimerkiksi sopimalla saamelaiskäräjä-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

vaaleihin liittyvistä kysymyksistä siten, että mahdollisimman moni valtaa pitävään enemmistöön kuuluva tulisi valituksi. Sen sijaan suhteellinen vaalitapa kertoisi huomattavasti paremmin erilaisia tavoitteita edustavien ryhmien kannatuksesta, jolloin myös äänestäjien tahto toteutuisi nykyistä paremmin.

Edellä olevin perustein esitämme muutosehdotuksina saamelaiskäräjävaalien vaalitavan muuttamista suhteelliseksi vaaliksi sekä kiintiöpaikkojen poistamista. Muutosehdotuksemme noudattaa vaalilakiin kirjattua eduskuntavaalien vaalituloksen valinta- ja laskentatapaa.

12 § Kokousten koollekutsuminen

Samoin kuin edellä 10 §:ssä, muutosehdotuksina ehdotamme lisäyksenä maininnan suhteellisesta vaalitavasta sekä poistettavaksi viittaukset kiintiöpaikkajärjestelmään viittaavaan kotiseutualueeseen.

27 § Ehdokasasettelu ja ehdokashuettelo

Ehdotamme lisäyksenä valitsijayhdistysten ohessa myös puolueille oikeuden asettaa ehdokkaita saamelaiskäräjävaaleihin sekä mahdollisuuden muodostaa vaaliliittoja. Muutosehdotuksemme noudattaa vaalilakiin kirjattua eduskuntavaalien ehdokasasettelua.

38 § Vaalien tuloksen määräytyminen

Samoin kuin edellä pykälissä 10 ja 12, muutosehdotuksina ehdotamme lisäyksenä maininnan suhteellisesta vaalitavasta sekä poistettavaksi viittaukset kiintiöpaikkajärjestelmään viittaavaan kotiseutualueeseen.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 2. lakiehdotus hyväksytään mietinnön mukaisena, ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena, mutta 3 ja 9 § poistetaan ja 10, 12, 27 ja 38 § muutettuina. (Vastalauseen muutosehdotukset)

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Vastalauseen muutosehdotukset

1.

Laki

saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 18 e—18 i, 23 a, 26 b, 26 d, 27 a, 42 a ja 42 b §, sellaisina kuin niistä ovat 18 e—18 i, 42 a ja 42 b § laissa 1725/1995, 23 a ja 27 a § laeissa 1279/2002 ja 335/2020, 26 b § laeissa 1279/2002 ja 852/2020, sekä 26 d laissa 1279/2002,
muutetaan ~~1—4~~ **1, 2, 4**, 4 a, ~~5—16~~ **5—8, 10—16**, 18, 18 a, 18 d, 19—25, 25 a, 26, 26 a, 27—31, 31 a, 31 c, 31 h, 32, 34, 35, 38—40 ja 40 c §, 5 luvun otsikko, 41 §, 6 luvun otsikko, 42 ja 43 §, sellaisina kuin niistä ovat 1, 21, 22, 24, 25, 25 a, 26, 26 a, 27, 28, 31, 31 a, 31 c, 31 h, 34, 35 ja 40 c § laissa 1279/2002, 4 a § laissa 335/2020, 5, 13, 15, 20, 30 ja 43 § osaksi laissa 1279/2002, 9 § osaksi laissa 626/2011, 16, 18 a, 18 d ja 42 § laissa 1725/1995, 18 § osaksi laissa 1026/2003, 23 § laeissa 1279/2002 ja 335/2020, 40 § laeissa 1279/2002 ja 852/2020, sekä 41 § laissa 852/2020, sekä
lisätään lakiin uusi 9 a, 9 b, 17 a, 17 b, 25 b, 41 a–m, 43 a ja 43 b § sekä liite seuraavasti:

3 §

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

~~Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen että:~~

~~1) henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai~~

~~2) ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa.~~

~~Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että tässä laissa säädetty ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.~~

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

9 §

~~Yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite~~

~~Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa. Yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä muita erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä, jotka koskevat:~~

- ~~1) alueidenkäyttöä;~~
- ~~2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, suojelutoimien toteuttamista, vuokrausta ja luovutusta;~~
- ~~3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhtontaa;~~
- ~~4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;~~
- ~~5) luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta käsitteleviä toimia;~~
- ~~6) saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kehittämistä;~~
- ~~7) saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamista ja kehittämistä;~~
- ~~8) saamelaiskäräjien resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamista ja kehittämistä; taikka~~
- ~~9) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.~~

10 §

Kokoonpano ja toimikausi

Saamelaiskäräjiin kuuluu 21 jäsentä ja neljä varajäsentä, jotka valitaan **suhteellista vaalitapaa noudattaen** saamelaiskäräjien vaaleilla neljän vuoden toimikaudeksi, joka alkaa vaalivuoden joulukuun 1 päivänä. ~~Saamelaiskäräjissä tulee olla vähintään kaksi jäsentä ja yksi varajäsen Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnasta sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Loput 13 jäsentä valitaan äänimäärän perusteella, kuitenkin siten, että vähintään viiden jäsenen on oltava saamelaisten kotiseutualueelta.~~

Valtioneuvosto määrää saamelaiskäräjien vaalien tuloksen perusteella saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet tehtäviinsä, myöntää pyynnöstä eron tehtävästä ja määrää mainittujen vaalien tuloksen perusteella uuden jäsenen ja varajäsenen sen tilalle, joka on vaalikauden aikana lakanut olemasta jäsen tai varajäsen.

Saamelaiskäräjien jäsenen tai varajäsenen menettäessä 22 §:ssä tarkoitetun vaalikelpoisuuden tehtävänsä valtioneuvoston on saamelaiskäräjien aloitteesta todettava hänen luottamustoimensa lakanneeksi.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 1

12 §

Kokousten koollekutsuminen

Saamelaiskäräjien kokous päättää kokoustensa pidosta. Kokous on lisäksi kutsuttava koolle, jos puheenjohtaja tai hallitus katsoo sen tarpeelliseksi tai kolmasosa jäsenistä niin vaatii tietyn asian käsittelyä varten.

Jos ~~saamelaiden kotiseutualueen kunnasta tai alueelta~~ valittu jäsen ei voi osallistua kokoukseen, hänen tilalleen on kutsuttava ~~samasta kunnasta tai alueelta valittu~~ varajäsen.

27 §

Ehdokasasettelu ja ehdokasluettelo

Ehdokkaan saamelaiskäräjien vaaleihin saavat asettaa puolueet tai vähintään kolmen äänioikeutetun perustama valitsijayhdistys, jolla on oltava asiamies ja vara-asiemies. Ehdokkaita asetettaessa kahdella tai useammalla puolueella on oikeus yhtyä vaaliliitoksi sopimalla siitä keskenään. Kahdella tai useammalla valitsijayhdistyksellä on oikeus vastaavalla tavalla muodostaa yhteislistia.

Kukin äänioikeutettu saa osallistua vain yhden ehdokkaan asettamiseen. Jos henkilö kuuluu kahteen tai useampaan valitsijayhdistykseen, vaalilautakunnan on poistettava hänen nimensä niistä kaikista.

Valitsijayhdistyksen tulee tehdä ehdokashakemus vaalilautakunnalle viimeistään 31. päivänä ja sitä koskevat täydennykset viimeistään 27. päivänä ennen vaalitoimituksen aloittamista.

Vaalilautakunnan on laadittava ehdokasluettelo viimeistään 21. päivänä ennen vaalitoimituksen aloittamista. Ehdokasluettelo on julkaistava, lähetettävä vaaliasiamiehille ja pidettävä vaalien ajan nähtävänä.

Vaalilautakunnan päätökseen ehdokasluettelosta ei saa hakea erikseen muutosta.

38 §

Vaalien tuloksen määräytyminen

Saamelaiskäräjien jäseniksi tulevat valituiksi 21 ehdokasta vertauslukujen mukaisessa suursjärjestyksessä. Vaalien tuloksen määrittämiseksi asetetaan kaikkien ehdokkaiden nimet heidän vertauslukujensa suuruuden mukaiseen järjestykseen ja kunkin ehdokkaan nimen kohdalle merkitään hänen vertauslukunsa. Tästä nimisarjasta valitaan sarjan alusta alkaen 21 jäseniksi saamelaiskäräjille.

Varajäseneksi tulee ensimmäinen valitsematta jäänyt ehdokas siitä puolueesta tai yhteislistasta taikka, jos on muodostettu vaaliliitto, ensimmäinen valitsematta jäänyt ehdokas siitä vaaliliitosta, johon valittu kuului.

Vaaliliittoon kuuluvien puolueiden ehdokkaiden keskinäinen järjestys määräytyy puolueesta riippumatta heidän saamiensa henkilökohtaisten äänimäärien mukaan. Tässä järjestyksessä ehdokkaille annetaan vertausluvut siten, että ensimmäinen ehdokas saa vertausluvukseen vaaliliiton hyväksi annettujen äänten koko lukumäärän, toinen puolet siitä, kolmas kolmanneksen, neljäs neljänneksen ja niin edelleen.

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause

Vaaliliittoon kuulumattomaan puolueeseen ja kuhunkin yhteislistaan kuuluvien ehdokkaiden keskinäinen järjestys puolueessa tai yhteislistassa määräytyy heidän saamiensa henkilökohtaisten äänimäärien mukaan. Tässä järjestyksessä ehdokkaille annetaan vertausluvut siten, että kunkin puolueen tai yhteislistan ensimmäinen ehdokas saa vertausluvukseen puolueen tai yhteislistan hyväksi annettujen äänten koko lukumäärän, toinen puolet siitä, kolmas kolmanneksen, neljäs neljänneksen ja niin edelleen.

Jos vertausluvut ovat yhtä suuret, ratkaistaan ehdokkaiden keskinäinen järjestys arpomalla.

~~Saamelaiskäräjien jäseniksi tulevat valituiksi 21 eniten ääniä saanutta ehdokasta, edellyttäen, että heidän joukossaan on vähintään 10 §:ssä säädetty määrä ehdokkaita Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnista sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Jos 10 §:ssä säädetty määrät eivät täyty, tulevat kyseisestä kunnasta tai alueelta valituiksi seuraavaksi eniten ääniä saaneet ehdokkaat niin, että 10 §:n vaatimukset täyttyvät. Jos jostakin kotiseutualueen kunnasta tai alueelta ei ollut säädettyä määrää ehdokkaita, tulevat valituiksi seuraavaksi eniten ääniä saaneet ehdokkaat kotiseutualueelta.~~

~~Varajäseneksi tulee valituksi Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnista sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta olevista ehdokkaista valituiksi tulleiden jälkeen seuraavaksi eniten ääniä saanut ehdokas.~~

~~Jos äänimäärät ovat yhtä suuret, ratkaistaan ehdokkaiden keskinäinen järjestys arpomalla.~~

~~Ehdokkaan kunta tai alue ääntenlaskennassa määräytyy sen mukaan, missä hänellä on ollut kotikunta ehdokkaaksi asettumisen määräajan päättymisajankohtana.~~

Helsingissä 4.6.2025

Hannu Hoskonen kesk
Petri Honkonen kesk

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 2

Vastalause 2

Perustelut

Saamelaiskärjälaki on vuodelta 1995, ja sen uusiminen on yleisesti kannatettava asia. Jaan muiden perustuslakivaliokunnan jäsenten kanssa näkemyksen siitä, että valtiosääntöoikeudellisia esitteitä saamelaiskärjälain (HE 100/2023 vp.) hyväksymiselle ei ole, kunhan valiokunnan edellyttämät muutokset tehdään. Sen sijaan mielestäni oikeusministeriön kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta tehty hallituksen esitys on ongelmallinen pykälien 3 ja 9 osalta. Hallituksen esityksessä esitetään ns. lappalaispykälän poistamista (3 § 2 mom.). Saamelaiseksi ei enää katsottaisi sellaista henkilöä, joka on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa. Näen esityksen kannalta ongelmallisena ja suorastaan ihmisoikeusloukkauksena sen, että jo vaaliluetteloon kertaalleen merkityksi tullut saamelainen menettäisikin uuden lain seurauksena statuksensa eikä lain kriteerien muutoksen myötä hyväksyttäisi enää vaalirekisteriin. Myös apulaisoikeuskansleri on kritisoinut sitä, ettei yksittäiseen henkilöön kohdistuvia vaikutuksia ole lappalaisperusteen poistamisen myötä arvioitu. Poistettavaksi nyt esitettävällä saamelaismääritelmällä on kuitenkin suora kytkös erityislaeissa kirjattuihin oikeuksiin, kuten poronhoitoon, metsästykseseen, kalastukseen ja maastoliikenteeseen, saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla valtion mailla. Lakiesityksessä on omaksuttu teennäinen konstruktio, jonka mukaan saamelaismääritelmä ei enää määritteli sitä, kuka on saamelainen, vaan ainoastaan äänioikeuden. En pidä tätä ratkaisua onnistuneena.

Asiantuntijakuulemisissa on esitetty perusteltuja epäilyksiä siitä, mahdollistaako ehdotettu sääntely kaikkien alkuperäiskansaan kuuluvina itseään pitävien hakeutumisen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Lakiesityksessä lähdetään siitä, että vaaliluettelo koetaan uudelleen. Lakiuudistus pyrkii poistamaan jo kertaalleen vaaliluetteloon otettuja henkilöitä ja jopa saamelaiskäräjille valittuja henkilöitä. Korkein hallinto-oikeus ei ole liittännyt äänestysluetteloon yhtäkään henkilöä, jolla ei olisi vahva saamelainen identifikaatio ja todisteaineisto oman suvun saamelaisuudesta. Myös vaalilautakunta on tehnyt virheitä hylätessään kriteerit täyttäviä henkilöitä pääsemästä vaaliluetteloon. Henkilöt, jotka eivät ole tulleet hyväksytyksi vaaliluetteloon, ovat joutuneet oikeus-turvakeinonaan turvautumaan asiassa KHO:n päätökseen. Mielestäni ainoa oikea tapa on hyväksyä KHO:n päätöksellä vaaliluetteloon merkityt saamelaiset uudelleen koottavaan vaaliluetteloon.

Syksyn 2023 vaaleissa saamelaiskäräjät käyttivät valtaansa vähemmistön vastustuksesta huolimatta poistamalla ennen vaaleja sellaiset henkilöt, jotka Suomen valtion korkein hallinto-oikeus oli äänestysluetteloon lisännyt. Vaalit mitätöitiin ja uusittiin myöhemmin, mutta nykyinen kokoonpano pitää huolen, ettei nk. vähemmistöryhmillä ole pääsyä hallitukseen eikä tärkeisiin työryhmiin.

Saamelaiskärjälain 9 pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvollisuudesta. Saamelaiskuntien edustajat ovat vahvasti tuoneet esille huolensa kunnallisesta itsehallinnosta ja maa-alueidensa käytön vaikeutumisesta. Saamelaisalueen kuntien maankäyttöä rajoittaa jo nykyisellään laajat luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet, jotka ovat pääosin Metsähallituksen hallinnoimia. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitetta ei tule soveltaa siten, että se estää kaiken

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 2

saamelaisalueen kuntien dynaamisen kehittämisen ja elinvoiman vahvistamisen mm. infra tai matkailuhankkeiden osalta. Neuvotteluvaikeus tulee koskea vain saamelaisten kotiseutualuetta kaavoissa. Laajentuminen koskemaan kotiseutualueen ulkopuolella olevia hankkeita aiheuttaisi lisäresurssitarpeita ja tulkintavaikeuksia. Neuvotteluvaikeuden seurauksena on huolehdittava niin kuntien, Lapin liiton, Metsähallituksen kuin saamelaiskäräjien osalta riittävästä työvoimasta ja tulkkaus- ja käännöskuluista, jottei jo nykyisellään pitkät prosessit pitkity entisestään.

Laki on valmisteltu siten, ettei kaikkia saamelaisryhmiä ole osallistettu sen valmisteluun. Hallituksen esitys ei myöskään tukeudu lainkaan asiasta tehtyihin tutkimuksiin ja selvityksiin. Lain valmistelussa on nojattu voimakkaasti YK:n kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimusta valvovan komitean, ihmisoikeuskomitean, näkemyksiin. YK:n ihmisoikeuskomitea ei ole ehdottanut vaaliluettelon uudelleen kokoamista, eikä lappalaiskriteerin poistamista, eikä muutoinkaan antanut yksityiskohtaisia määräyksiä saamelaismääritelmän sisällöstä. Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille, että ihmisoikeuskomitean näkemykset asiassa ja Suomen tilanteesta pohjautuvat virheelliseen tietoon ja tulkintaan.

Hallituksen esityksen mukaan saamelaiskäräjälain hyväksyminen esitetyssä muodossa vaikuttaisi myönteisesti mahdollisuuksiin ratifioida ILO 169 sopimus. ILO-sopimuksen 14 artiklan mukaan alkuperäiskansan maanomistusoikeus niiden perinteisesti asuttamiin alueisiin on tunnustettava. Tähän sopimukseen ei voi tehdä varauksia eli sopimus on hyväksyttävä sellaisenaan tai siten ei lainkaan. Se, että ILO-sopimuksen maaomistusoikeusartikloja ei voi jättää sopimuksen ulkopuolelle, on aiheuttanut sen, että sopimusta ei ole ratifioitu Suomessa. Myös Ruotsi on tästä samaisesta syystä jättänyt sopimuksen ratifioimatta.

Jos Suomi joskus ratifioi sopimuksen, niin asia ei ole enää Suomen päätettävissä. ILO:n asiantuntijakomitea päättää sopimuksen tulkinnasta. Kaikissa niissä tapauksissa, joissa se on ottanut kantaa omistusoikeuteen, se on tulkinnut omistusoikeutta sellaisena kuin se normaalisti ymmärtään.

Jos sopimus ratifioitaisiin, nykyään valtiolle kuuluvat maat on ennemmin tai myöhemmin siirrettävä saamelaisten eli saamelaiskäräjien hallintaan. Pelkästään nk. saamelaisten kotiseutualueen maat ovat noin 10 % Suomen pinta-alasta. Vaikka väitetäänkin, että maaomistusoikeus tulisi kohdistumaan vain valtion maahan, mutta ei yksityiseen maanomistukseen, omistusoikeuden siirtäminen pois valtiolta kohdistuu mitä suurimmassa määrin paikalliseen väestöön, koska tärkeimpiä elinkeinoja, kuten porotaloutta ja matkailua, harjoitetaan lähes yksinomaan valtion maalla, eikä pelkästään saamelaisten toimesta. Maanomistaja kuitenkin päättää, miten hänelle kuuluvaa maata käytetään, vai käytetäänkö lainkaan. Langat tulee pitää kansallisesti omissa käsissä eikä hyväksyä ILO-sopimuksen ratifiointia. Se voidaan hyväksyä vasta sitten, kun riittävät vaikuttavuusarvioinnit on tehty, mitä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön edellytetään ILO:n ratifioinnin osalta.

Saamelaisten kielen, kulttuurin ja elinkeinojen vaaliminen on tärkeää. Lappilaiset kansanedustajat yli puoluerajojen ovat tehneet töitä poroelinkeinojen tukemiseksi, poronhoitajien sijaisapu on vakinaistettu ja esteaitoja rakennettu valtakunnanrajalle. Tämän lisäksi Sajos on rakennettu, kansainvälistäkin mainetta Euroopan parhaana museona saanutta Siidaa ja saamelaisalueen koulu-

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp
Vastalause 2

tuskeskusta tuettu sekä kielipesiä rahoitettu. Tätä pitkäjänteistä työtä saamelaisten kulttuurin, kielien ja elinkeinojen kehittämiseksi on määrätietoisesti jatkettava.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 1. lakiesityksen 3 § ja 9 § poistetaan.

Helsingissä 4.6.2025

Johanna Ojala-Niemelä sd